

ACADÉMIE DES SCIENCES D'UKRAINE.
COMPTÉ—RENDU POUR L'ANNÉE 1922.

Всеукраїнська Академія Наук

ЗВІДОМЛЕННЯ
ЗА 1922 РІК

ВИДАВНИЦТВО УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ

ПРАГА 1925

ACADÉMIE DES SCIENCES d'UKRAINE.
COMPTE—RENDU POUR L'ANNÉE 1922.

Всеукраїнська Академія Наук

**ЗВІДОМЛЕННЯ
ЗА 1922 РІК**

ВИДАВНИЦТВО УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ
ПРАГА 1925

З М І С Т:

	Стор.
I. ЗАГАЛЬНІ УВАГИ.	1
II. СПІЛЬНЕ ЗІБРАННЯ.	4
III. ІСТОРИЧНО-ФІЛОЛОГІЧНИЙ (ПЕРШИЙ) ВІДДІЛ	6
IV. ПРИРОДНИЧИЙ (ДРУГИЙ) ВІДДІЛ.	18
V. СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ (ТРЕТІЙ) ВІДДІЛ.	53

ГОЛОВНІШІ ДРУКАРСЬКІ ПОМИЛКИ НА 70-Й СТОРІНЦІ.

АДРЕСА ВУАН:

У. С. Р. Р. КИЇВ УЛ. КОРОЛЕНКА, 54. ВСЕУКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ НАУК.

ЗВІДОМЛЕННЯ

ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ АКАДЕМІЇ НАУК

ЗА 1922-Й РІК.

I. ЗАГАЛЬНІ УВАГИ.

З кінцем 1922 року Всеукраїнська Академія Наук вступила в 5-й рік свого існування.

В минулому році в житті Академії відбулися великі економічні зміни. З центра вийшов наказ скоротити штати; треба було зменшити цифру співробітників Академії Наук з 606 душ на 149. А що число двірників, кур'єрів і вижчого персоналу було ще раніш зведено до мінімуму; що зогляду на велике число будинків, які займає своїми установами Академія, всяке дальше скорочення технічного персоналу було б все рівно, що залишити ці будинки без усякого догляду, на плюндрування академічного цінного майна, через це скорочення штатів, яке було зроблено в 1922 році, хочеш-не-хочеш, довелося перевести лише серед наукових співробітників. А це на вищій науковій установі, розуміється, відбулося дуже тяжко. І коли, не дивлячись на це, праця Всеукраїнської Академії Наук йшла планомірно й успішно, то це доведеться цілком завдячити самовідраченій енергії вчених, які відчували потребу працювати і серед самих наймізерніших умов. Позитивною рисою скорочення штатів були лише ті результати, що платню для співробітників, які залишилися в штаті, стали надсилати з Харкова більш акуратно, ніж то було в минулому році. Платня в минулому році спізняла в вже не на 10 місяців, а лише на 2, на півтора. Тай сама цифра надсилаємої нагороди була значно підвищена в порівнянні з минулою. Звичайно, й тепер місячна платня академічного співробітника неймовірно мала: так, співробітникам найвищої ставки — ординарним академікам виплачували в грудні 1922 р. 45 мільонів крб. (інакше 2 карбованці золотом в місяць), а вся решта наукових співробітників (тим більш технічні співробітники) не одержували й того. Але все-таки навіть і такий тяжкий стан являється блискучим в порівнянні з тим, що було в минулому 1921 році.

Найвищим органом цілої Академії являється Спільне Зібрання всіх дійсних (ординарних) академіків усіх її відділів або Академічна Рада (на чолі з головою-президентом Академії Наук).

Спочатку 1922 р. посаду президента займав академик М. П. Василенко (історик права). В березні 1922 р. згідно з розпорядженням з Харкова акад. Василенко був усунений з посади президента і на його місце було вибрано старенького О. І. Левицького (теж історик права), але він у травні вмер і замість його вибрано й затверджено Харківською Центральною Влadioю акад. В. І. Липського (ботаник). Неодмін-

ним Секретарем, як і всі минулі роки, був акад філолог А. Є. Кримський. Він же був головою і I-го (Історично-Філологічного) відділу, де секретарем був акад. С. О. Єфремов. В II-му (Фізично-Математичному) відділі головою був академик-геолог П. А. Тутковський, а секретарем—В. І. Липський. В III-му відділі (Соціально-Економічному) головував Р. М. Орженцький, а секретарем був акад. М. В. Птуха—обов'язки статистики-економіки.

Число всіх дійсних (ординарних) академиків в 1922 р. уявляє значну кількість, але з них 15 академиків, більш 1/3 всього числа, живуть по-за Київом. Розуміється, вони, не будучи присутніми, не одержували і платні. Ось список усіх:

По I-му (Історично-Філологічному) Відділу.

1-2. По кафедрі української історії—акад. Д. І. Багалій (в Харкові), російської історії—акад. В. С. Іконников (він же і член Російської Академії Наук).

3. По кафедрі старої української літератури—акад. В. М. Петрець (який перебуває то в Києві, то в Петербурзі, де він являється дійсним членом Російської Академії Наук).

4-5. По кафедрі нової української літератури—акад. С. О. Єфремов і народньої словесности—Н. Ф. Сумцов (у Харкові, упокоївся 14 вересня 1922 р.).

6. По кафедрі української мови—акад. Смаль-Стоцький (в Черновицях).

7. По кафедрі етнографії — акад. А. М. Лобода

8. По кафедрі археології — акад. М. Т. Біляшевський.

9-10. По кафедрі мистецтва — акад. Ф. І. Шміт, українського мистецтва — акад. О. П. Новицький.

11. По кафедрі історії культурно-ідейних течій на Україні XVI-XVIII в. — акад. Ф. І. Мищенко.

12. По кафедрі історії української церкви — акад. К. В. Харлампович (в Казані).

13. По кафедрі арабо-іранської філології — акад. А. Є. Кримський, який укупі з тим керує й усіма академічними працями в галузі живої української мови.

До числа академиків історично-філологічного Відділу можна віднести ще двох директорів установ: директор Комісії для складання історично-географічного словника української землі проф. О. С. Грушевський і директор Комісії для складання історичного словника української мови—проф. Є. К. Тимченко. Не являючись ординарними академіками, ці директори являються рівноправними членами цього відділу, приймають участь у виборах нових академиків і т.и.

По II-му (Фізично-Математичному) Відділу.

1. По кафедрі геології—акад. П. А. Тутковський.

2. Мінералогії—акад. Б. І. Вернадський (в Петербурзі), де він од часно являється дійсним членом Російської Академії Наук.

3-4. Ботаніки—акад. В. І. Липський і акад. В. О. Фомін.

5. Ботанічної геології—акад. Є. П. Вотчал.

6-7. Зоології—акад. О. М. Нікольський (в Харкові) і акад.

І. І. Шмальгаузен.

8. Палеонтології—М. І. Андрусов (одночасно член Російської Академії Наук в Петербурзі).

9-10-11. Хемії—акад. В. О. Кістяковський (в Петербурзі), В. О. Плотніков, акад. В. Ю. Шапошніков.

12-13. Фізики—акад. О. О. Ейхенвальд (в Москві), акад. І. І. Косогов (вмер у травні 1922р.).

14. Метеорології—акад. В. І. Срезневський.

15-16-17. По медичним катедрам: анатомії—акад. А. В. Старков (в закордонній командировці), епідеміології—акад. Д. К. Заболотній (частіше в Петербурзі, ніж у Києві), народньої гігієни—акад. А. В. Корчак-Челурківський, директор мікробіологічного інституту—проф. М. З. Омельченко.

18. Атомізації—акад. Н. Т. Кашенко.

19-20-21. Математики—акад. Д. С. Граве, акад. Г. Б. Пфейфер, акад. А. В. Крилов. Директор геометричного інституту—проф. О. М. Столяров.

22. Прикладної механіки—акад. С. Т. Тимошенко (в закордонній командировці); в відсутності його директором інституту технічної механіки являється К. К. Сімінський.

По III-му відділу (Соціально-Економічному).

1. По катедрі політичної економії—акад. Р. М. Орженцький (в-осени поїхав в закордонну командировку).

2. Статистики—позаштатний академик М. В. Птуха.

3. Торгівлі і промисловости—акад. К. Г. Воблій

4. Народнього права—акад. О. І. Левицький (вмер в травні 1922р.)

5. Історії зах.-руськ. та українського права—акад. М. П. Василенко.

6. Філософії права—акад. О. М. Гіляров.

З числа цих 41 академиків, як зазначено, 15 жили не в Києві, а в других академічних містах. Тих, що жили в Києві й весли на собі весь тягар академічної організаційної праці, було 26 академиків: 8 по I-му, 13 по II-му, і 5 по III-му відділу.

З задоволенням можна констатувати, що цифра спільних зібрань (конференцій), в яких довелось приймати участь цим 26 дійсним академікам, нарешті понизилась в минулому році. Коли в позаминулому році число конференцій було 46, то в минулому лише 30. Пояснюється це тим, що період організаційної праці в молодій Всеукраїнській Академії Наук, нарешті, приходить до кінця; органічна ж, спеціально наукова праця ведеться здебільшого не на спільних зібраннях, а розподіляється по наукових секціях кожного з трьох відділів, по Комісіях, Інститутах і багатьох різних наукових товариствах, які знаходяться при Всеукраїнській Академії Наук. З дальнішого звідомлення кожного з трьох відділів буде видно, наскільки ясні були в цьому році всякі найможливіші академічні засідання, одкриті для публіки, в самими різноманітними рефератами.

II. СПІЛЬНЕ ЗІБРАННЯ АКАДЕМІЇ НАУК.

Спільне Зібрання, окрім загального керування справами Академії Наук, мав в своєму віданні всі ті академічні установи, котрі не можуть бути прикріплені до одного якогось відділу, а мають вагу для всіх відділів.

Поміж такими установами дві перебували минулого року в безвихідно-лихому становищі. Це—а) Комісія для складання біографічного словника діячів України, та б) Комісія для складання енциклопедичного словника. Головою в обох комісіях був П. Я. Стебницький, при чому головним редактором для тома „Україна“ в Енциклопедичному словнику був акад. С. О. Єфремов. Хоч коло обох комісій й групувались першорядні наукові сили, але повний брак коштів для оплати статей привів до того, що замовлені статті перестали надсилатися, і праця в обох згаданих комісіях полягала вже тільки в тому, щоб підготовлювати реєстри потрібних статей.

Зовсім по инакшому йшла праця в інших установах, котрі, окрім згаданих, перебувають у віданні Спільного Зібрання. Такі успішні установи: а) Всенародня Бібліотека, б) Музей мистецтва ім. Ханенків, в) Центральний Архів давніх актів, г) Археографічна Комісія, ґ) Антропологічно Етнографічний Музей ім. Вавка, д) Комісія для краєзнавства.

а) Всенародня Бібліотека перебувала під головним керуванням окремого бібліотечного комітету, де головував В. О. Кордт; але найістотніша праця велася в Раді бібліотекарів, де в початку року головою був Ю. О. Меженко, а далі, як він покинув свою посаду, то головою став С. П. Пастернак. Число співробітників у Всенародній бібліотеці було на початку року 57, а в березні, через накази од Наросвіти, зменшено було на 29 душ. З таким малим числом бібліотека переробила однак колосальну працю. В 1922 році вона наново переорганізувала систему каталогізування, щоб свої багатства (більше-менше 900.000 томів, а з Вінницькою філією то й мільон томів) зкаталогізувати не в 35—40 літ, як виходило б з доточасної програми робіт, а всього літ за 4—5. Праця успішно посувається наперед, і це вимовно одбивається на інтенсивному зрості читальні. Читачі, що являються до Всенародньої бібліотеки, мають тепер у своєму розпорядженні зкаталогізованих щось 80.000 книжок, 18.820 томів періодичних часописів, до 80.000 прим. газет. Поміж журналами треба одзначити найважливіші американські та західно-європейські наукові органи, які надсилаються до Всенародньої бібліотеки коштом американських робітників з України, що дорожать зростом Академії Наук і її Всенародньої бібліотеки. Коли позаторік ми були цілком одрізані од європейської наукової літератури, то тепер вавпаки: за 1922 рік наспіло до Всенародньої Бібліотеки понад 1.100 томів найновішої наукової періодичної літератури. Непереривний зріст числа читачів добре ілюструється тим, що в першому півріччі 1922 року було всіх одвідувань 3.364, а в 2-му півріччі—9.275, тоб-то в три рази більше. Пересічно заходило до читальні 100 люду в день, але бувало й більше.

б) В Музеї Мистецтв ім. Ханенків, де директором був М. О. Макаренко, теж видно інтенсивний зріст. Пересічне число одвідувань—50-60 на день. Почувається пекуча потреба видрукувати провідник по Музею, щоб широка трудова публіка легше могла орієнтуватися в неоціненних скаргах того художнього музею.

в) Центральний Архів давніх актів перебував під керуванням В. Романівського. В ньому 6093 актові книги та 402.327 документів.

г) В контакті з Центральним Архівом працювали Архіологічна Комісія, де головував акад. В. С. Іконніков. На жаль, брак грошових коштів не дав змоги витягти з друкарень готові томи „Архіва України“, і не виключена небезпека, що ті томи попродані будуть на вагу—для базарних перекупів.

д) Антропологічно—Етнологічний музей ім. Хв. Ів. Вовка перебував під керуванням А. З. Носова. Антропологічному відділові пощастило, через енергію керівника музею роздобути нарешті потрібні антропометричні приладдя—і тепер працю в цьому відділі поставлено на цілком добрий шлях. Етнологічний відділ, не вважаючи на ті мікроскопічно-малі грошові кошти, які могла одпускати на нього Академія Наук, дуже збагатився на всякі предмети, особливо з царини етнології українського народу і довелося одвести під цей відділ ще одну, дуже простору залу. Це вже зробила безплатна, самовідречена енергія співробітників (д. Олищука та інших). Бібліотека Антропологічно—Етнологічного Музею, що в своїй підваліні має позначну книгозбірню покійного проф. Вовка, збагатилася ще на книгозбірню О. Г. Алешо, подарунок од дружини незабутнього небіжчика, що своїм життям заплатив за перевілку дорогоцінного Музею Хв. Вовка з Петербургу на Україну, до Києва.

е) Комісія для краєзнавства заснувалася на прикінці минулого року, під головуванням акад. А. М. Лободи. Вона вже має філію в Харкові, а потроху мусить обхонити свою сіткою цілу Україну. Комісія працює в тісному контакті з одчойменною комісією Росії, де провід має Петербурзька Академія Наук. Незабаром одбудеться спільний з'їзд у Москві, і є надія, що кошти для українського краєзнавства, а вони не аби які,—дані будуть із скарбниці С. С. Р.

До дуже важливих подій у житті Академії Наук належить той факт, що нарешті наша Академія здобула свою власну друкарню, а саме—давню друкарню Київсько—Печерської Лаври. Справа ця тяглася довго: київський „Печать—Трест“ вів уперту боротьбу проти Академії Наук і одтягувався виконувати накази з Центру—аж нарешті Центральна влада звеліла оддати під суд тих представників треста, що одмовлялися виконати розпорядження влади про передачу нам Лаврської друкарні. На превеликий жаль, здано нам друкарню в дуже кепському стані. Вистарчить зазначити той факт, що машина американка, абсолютно потрібна для біжучої праці, була вивезена з друкарні, і Академії Наук довелося вишукувати грошові джерела на придбання іншої американки. Найпотрібніших наукових шрифтів у друкарні не було, і лише найостаннішими часами друкарня спромоглася придбати собі шрифти для математичних і хемічних формул та найпотрібніші шрифти чужоземні. Не вважаючи на те, Академія Наук, маючи свою власну друкарню, змогла вже випустити в світ де-кілька книжок поважного обсягу.

Піки-що це видання лиш історично-філологічного відділу, згідно з дотеперішніми засобами нашої друкарні. Але вже розпочався друк і „Записок відділу Соціально-Економічного“, а з найближчого тижня можна вже, маючи відповідні шрифти, приступити й до друкування „Записок фізико-математичного відділа“,—ударного відділа в Академії Наук, що досі мусів поневірятися по дуже неакуратних чужих друкарнях.

Із звідомлень секретарів кожного відділу Академії Наук ви почули, яку велетенську працю переробила торік Українська Академія Наук. Зазначити треба наперед, що тая праця велася здебільша зовсім безплатно, попросту тому, що вчені люде всіх національностей бажають працювати та й працювати, бо це для них уже пекуча потреба. Од влади Академія Наук здобувала за минулий рік більше-менше по 12 мільярдів на місяць, з них 8-9 мільярдів йшло на оплату штатного особового складу, а 2-3 мільярди на науково-операційні видатки. Пересічно один штатний співробітник здобував по 35-45 мільйонів на місяць, або по 11½-2 карб. золотом. Що ж до грошей на операційні витрати, то вони трохи чи не всі йшли на оплату комунальних послуг (електрики, води, каналізації), і лише невеличка частина могла иноді піти на оплату праці нештатних наукових співробітників. При тому за участь у наукових засіданнях абсолютно нічого не платилося, гонорару за статті теж нічого не давалося і тільки за картки з науковими виписками платилося 1½ частина того, що належало б було платити по тарифних ставках Профспілки. Але, не вважаючи на ці тяжкі умови, Академія сповійно може оглядатися на річні результати своєї здебільша цілком безплатної роботи. Честь і подяка всім тим ученим людям, що не за гроші, „лімони“, навіть не через почуття нац. обов'язку, а лиш через ідеалістичну любов до науки приносили свою безкористову енергію Всеукраїнській Академії Наук і допомогли їй, чи українці чи неукраїнці, спільними силами так багачко зробити.

ІСТОРИЧНО-ФІЛОЛОГІЧНИЙ ПЕРШИЙ ВІДДІЛ.

Особовий склад членів на Історично-Філологічному (першому) Відділі Всеукраїнської Академії Наук лишився в минулому році майже той самий, що був і попередю. Головою Відділу був акад. А. Кримський (обравий 30 березня), секретарем акад. С. Єфремов. Дійсних Членів на Відділі, себ-то таких, що перебували в Києві й брали участь у засіданнях та иншій академічній праці, було 10, з них 8 академиків: М. Біляшевський, С. Єфремов, В. Іконніков, А. Кримський, А. Лобода, Ф. Мищенко, О. Новицький та Ф. Шміт і 2 директорі Комісій з правами академиків Відділу: проф. О. Грушевський та проф. Є. Тимченко. Великої втрати зазнав перший Відділ в особі акад. М. Сумцова († 14 вересня), що, живучи в Харкові, хоч і не брав у працях його безпосередньої участі, але був дуже діяльним співробітником академічних виданнів.

Усіх засіданнів Перший Відділ одбув минулого року 18. Опріч адміністративних та адміністративно-наукових справ, вперше в минулому році Відділ почав на своїх засіданнях переводити іспити на наукові степені. Таких іспитованих було минулого року 4 на степені магістра; з них два цілком закінчили всі іспити й дістали наукову степеня, решта мають докінчити іспити в біжучому році.

Наукова робота й минулого року провадилася по установах

Відділу Комісіями та поодинокими людьми, що мали од Відділу спеціальні наукові доручення. Число установ змінюєть мало, але в роботі їх помічається зниження темпу з місяця березня. Наслідком скорочення штатів Академії з того місяця було те, що установи Першого Відділу позбулися багатьох активних працівників; замінити роботу постійних штатних співробітників оплачуваною пожегонно так само не пощастило через хронічний брак коштів, і через те більшість працівників утрачено для Академії. Фактично мало не всі Комісії Першого Відділу лишилися без керівників, з одним, рідко з двома постійними членами, себто зійшли на те, що попередю звалося спеціальними науковими дорученнями. Число й цих так само дуже зменшено. Легко зрозуміти, якого спустошення повинна була зазнати робота по тих академічних установах, які самою природою праці вимагають колективного співробітництва. І коли все ж таки робота не занепадала, а провадилася навіть з малими силами досить інтенсивно, то не треба поставити в тим більшу заслугу нечисленним співробітникам Відділу, що віддавали свою працю на спільне діло не за-ради вигоди, а через щире відданість справі та захоплення наукою.

Перейдемо коротенько працю поодиноких установ Першого Відділу.

„Историческое Общество Нестора-Летописца“. Минулого року закінчило 50 років свого існування та роботи. Головою Товариства був акад. М. Василенко. Заступником Голови проф. П. Смирнов, секретарем проф. С. Маслов; членів Товариство на 1 січня 1923 р. мало 208. Минулого року Товариство одбуло 19 наукових засіданнів, на яких прочитано 42 доповіді, присвячених питанням історії, історії письменства, мистецтва, бібліографії та згадкам про тих або інших діячів науки. Людям, що стояли особливо близько до Товариства, як небіжчики Ів. Каманин та акад. Ор. Левицький, присвячено спеціальні засідання. При Товаристві почала працювати особлива ювілейова комісія на чолі з акад. А. Лободою, що має виробити план святкування 50-ти літнього ювілею Т-ва, призначеного на травень ц. р. На жаль, Т-во не могло поновити своєї видавничої роботи: 25-та книга „Чтеній“, що вийшла в 1914 р., й досі являється такою ж і останньою, бо жадних коштів, а не тільки на видання, у Товариства немає.

Поруч найстаршого наукового Т-ва в Києві стоїть наймолодше Історично-Літературне Товариство. Засноване в березні 1922 р. з ініціативи академічної Комісії для видання пам'яток новітнього письменства, Товариство має на меті об'єднувати дослідників у сфері українського письменства та допомагати їм у роботі спільними порадами, а зокрема популяризувати серед ширшої публіки останні здобутки в письменстві, що через лихий стан друкарської справи лишаються відомі тільки спеціалістам. Головою Т-ва був акад. О. Єфремов, заступник голови акад. А. Лобода, за секретаря С. Дорошкевич. Товариство зібрало до кінця року 35 членів. За рік (не цілий) своєї діяльності Т-во одбуло 9 публічних засідань з 23 доповідями, що приїгали значне число (часом до 1000 чоловік) слухачів. Окремі засідання присвячені були Шевченкові, Кулішеві, Сковороді (2 засідання), Короленкові, проблемі голоду в творах українського письменства. З приводу прочитаних рефератів одбувалися дискусії, в яких приймали участь не тільки члени Т-ва, а і з публіки де-хто. На останніх засіданнях зроблено спробу подавати слухачам оцінки нових книг з історії письменства

та інформації про літературні течії у нас і на заході.

Засноване в Петербурзі 1921 року Товариство Прихильників української історії, письменства і мови в минулому році з успіхом розвивало свою діяльність. За мету собі Т-во поставило дослідити Петербурзькі бібліотеки й архіви і використати всі, які там є, українські матеріали. В минулому році Т-во увійшло в тісний контакт з Всеукраїнською Академією Наук, і вона мала спримогу дати Т-ву навіть малу матеріальну допомогу.

На чолі Т-ва стоїть акад. Вол. Перетц (член Української і Російської Академії Наук), тов. голови-проф. Лященко А. І.; обов'язки секретаря виконував проф. Фетісов І. І. Членів Т-во мало 16 (здебільша члени або співробітники Російської Академії Наук). Окрім індивідуальної роботи окремих членів Т-ва, Т-во одбуло 11 публичних засідань, на яких прочитано 19 доповідів на теми з української історії, письменства та мови.

Коли згадані Т-ва служили головним чином для популяризації наукових здобутків перед широкою громадою в публичних засіданнях, то поточна наукова робота провадилася переважно в Комісіях, що були, таким чином, робочими лабораторіями Академії.

Усіх Комісій при 1-му Відділі було в минулому році 17, а саме: 1) Постійна Комісія для складання словника української живої мови, 2) Інститут Наукової Української Мови, 3) Постійна Комісія для складання Історичного Словника Української Мови, 4) Постійна Комісія Історично-Географічного Словника Української Землі, 5) Етнографічна Комісія, 6) Музично-Етнографічний при ній Кабінет, 7) Археологічна Секція, 8) Секція Мистецтв, 9) Кабінет Мистецтва, 10) Софійська Комісія, 11) Постійна Комісія для видання пам'яток новітнього українського письменства, 12) Комітет для видання творів Ол. Потебні, 13) Комісія для видання творів Т. Шевченка, В. Антоновича, М. Драгоманова, та Ів. Франка, 14) Гебраїстично-Жидівська історична Комісія, 15) Постійна Комісія для дослідів над громадськими течіями на Україні, 16) Педагогічна Комісія і 17) Комісія для присуду премій на Першому Відділі.

І. Постійна Комісія для складання Словника Української Мови в головному лишилася в своєму давнішому складі. Голова Комісії академик А. Кримський, керівничий і секретарь В. Ганцов, 4 штатних співробітників (проти 10 в попередньому році) та 5 нештатних (проти 19 попереднього року). Всіх засідань мала Комісія протягом 1922 р. 32, а по-за засіданнями редакційну роботу робили члени-редактори: В. Ганцов, Гр. Голоскеніч та М. Гінченко. Комісія далі провадила свою роботу, збираючи словарний матеріал з творів українського письменства (використано по-над 35 авторів), з шкільних підручників та безпосередньо з народніх уст. Але зменшення од билося на результатах праці. Всіх карток у минулому році здобуто 93800 проти 112981 в 1921 р., (з них українсько-російських 38605 і російсько-українських 55195), а з попередніми Комісія має 641305 карток (301249 укр.-рос. та 340056 рос.-укр.). На жаль, цей величезний картковий матеріал, що в кільку разів перевижав всі попередні словарні праці, й досі під спудом; минулий рік так само не наблизив часу його опублікування, як і попередні. Не вважаючи на те, що постановою Совнаркому завдання Комісії визнано за „ударне“, вона не тільки не мала будь-яких коштів по-над звичайне утримання, але й того не діставала повно та регулярно, діючи

в цьому домі всіх академічних уставов. Тим часом справа з виданням словників живої української мови (як українсько-російського так і російсько-українського) стоїть цілком реально і могла б доведена бути до краю за якийсь рік часу, коли б задоволено хоч мінімально Комісією і дано їй змогу перейти вже до опрацювання зібраного матеріалу. З цими дезидератами Комісія переходить у п'ятий рік свого існування, сподіваючись, що, може, хоч у йому пекуча справа з виданням словників української мови буде розв'язана.

Бібліотека Комісії збільшилася протягом року небагато; цінні придбання—це видання Наукового Товариства ім. Шевченка у Львові та де-які інші закордонні книги. Окрім членів Комісії, вона мала 695 одвідувань сторонніх читачів (більше проти попереднього року на 103) з видачею 1479 книг (збільшення на 327).

2. Інститут Наукової мови, що витворився з давніших правописно-термінологічних секцій Академії Наук та Наукового Товариства, не вважаючи на свою голосну назву, найдужче, може зазнав на собі скрутних обставин теперішнього життя Академії. Досить сказати, що він має одним-одну штатну посаду філолога-консультанта, яку посідала О. Б. Курило, решта ж співробітників працюють буквально за спасибі, майже нічого сенько не дістаючи за свою роботу. Під головним проводом акад. А. Кримського, як Голови Інституту, і при участі згаданого філолога-консультанта, Інститут поділявся на два Відділи: а) правничий та б) природничий.

а) Правничий Відділ, не вважаючи на тяжкі втрати через смерть свого співробітника Ол. Хруцького та керівничого М. Радченка, працював досить інтенсивно, одбувши за рік 130 засідань. Найбільшу увагу відділ звернув у минулому році на перегляд історичних українських джерел та вибрання з них юридичних термінів. Матеріал відділу збагатився за рік на 1430 термінів. Відділ складався з 6 співробітників з В. О. Крижановським на чолі, як головою. б) Природничий Відділ, окрім збирання нового термінологічного матеріалу, в минулому році приступив був уже й до опрацювання його; за допомогою Державного Видавництва України приступлено вже до друку словників геологічної термінології та зоологічної номенклатури. Проводячи роботу так само безплатно, як і інші установи Академії, природничий відділ Інституту притягає для збирання термінології студентську молодь, виробивши для неї анкети, програми та інструкції для збирання відповідного термінологічного матеріалу по селах. Пороблено також заходи, щоб на місцях по провінції позаводити особливі „Комісії по збиранню термінологічного та номенклатурного матеріалу“. Головою відділу був проф. О. Яната, секретарем Ф. Полонський.

3. Постійна Комісія для складання історичного словника української мови в складі директора Комісії, професора Е. Тимченка, одного штатного і 6-х нештатних співробітників одбула за рік 18 прилюдних засідань, на яких було прочитано 9 наукових доповідів. По-за засіданнями Комісія працювала над вибранням слів з історичних джерел (стародруків і новодруків, рукописів) і вибрано за рік 60.350 карток, а з попередніми Комісія має вже 320.000 карток.

4. Постійна Комісія для складання історично-географічного словника української землі. Директор—проф. Ол. Грушевський і 10 нештатних співробітників. За рік Комісія мала 20 засідань організаційного та науко-

вого змісту. При Комісії засновано Семинар по соціальной історії України. Праця Комісії складалася з перегляду джерел для дальшого вибирання карток, з вибирання карток, з сводки відомостей про окремі селища в попередні замітки і нарешті з оброблення тих заміток у статті. Останню відповідальну роботу провадили: проф. О. Грушевський (Галичина, Житомирський та Овручський повіти), О. Гермайзе (Полтавщина), К. Лазаревська (Кролевецький повіт) і М. Ткаченко (Остерський повіт). Важніші статті перечитувано спільно, щоб обміркувати методологічні питання праці.

5. Е т н о г р а ф і ч н а К о м і с і я. Окрім голови акад. А. Лободи, мала 1 штабного співробітника, але в її праці брало участь більш-менш регулярно 27 осіб. Засідання Комісії відбулось 27 з 32 доповідями наукового та науково-популярного змісту. Головне завдання Комісії полягало в збиранні етнографічного матеріалу та в складанні докладних програм до цього, але разом з тим Комісія працювала і над науковою розробкою різних наукових питань. Для збирання матеріалу відбувалися спеціальні подорожі (К. Квітка, О. Курило) та використовувались поодинокі люди на місцях. За останній рік здобуто силу нового етнографічного матеріалу з старих і нових записів: В. Грінченка, Пл. Лукашевича та М. Лободовського, А. Кудрицької, Д. Ревуцького, В. Каминського, П. Козицького, Гавриленка, Олексієвої, Пащенко та ин. Матеріалу Комісія збрала й опрацювала та приготувала до друку стільки, що його вже тепер стало б на кілька томів, і це ставить на чергу для питання про спеціальний етнографічний орган для видавання праць Комісії. Без такого органу етнографічні праці з'являються тільки випадково і без певного плану, — так у минулому році пощастило випустити в світ тільки дві праці: К. Квітка — Українські народні мелодії, та акад. А. Лобода — Голод у народньо-поетичному освітленні. Для спеціального дослідження народньої музики при Комісії засновано —

6. М у з и ч н о — Е т н о г р а ф і ч н и й К а б і н е т в складі керівничого К. Квітки та 6 нештатних співробітників. Розпочавши свою роботу з 10 жовтня 1922 р., Кабінет зібрав уже понад 600 народніх мелодій, а його поодинокі співробітники працювали над студіюванням коло музичного архіву Лисенка (К. Квітка: реферат про етнографічну діяльність українського композитора), систематизацією колядок (Д. Ревуцький) і т. и. Нагальна потреба для Кабінету — це придбання фонографів та валків для запису народніх мелодій, бо без цього приладдя всесторонній та точний дослід у сфері народньої музики абсолютно неможливий.

7. А р х е о л о г і ч н а С е к ц і я. Голова — проф. М. Марченко. Секція одбула 8 засідань, з них 6 спільно з секцією мистецтва. Найбільш уваги секція віддала на приготування до Наукового Конгресу, що мав одбутися в Харкові, й виробила докладну програму участі секції в тому Конгресі.

8. С е к ц і я М и с т е ц т в. Голова акад. Ол. Новицький (з 9 жовтня). За минулий рік секція мала 10 засідань (з них шість спільно з секцією археологічною) з доповідями з сфери мистецтва. Виготовлено до друку 2-й том Збірника секції, присвячений старому Києву, обробляється посмертні праці К. Широцького та термінологічний словник.

9. К а б і н е т м и с т е ц т в. Голова акад. Ф. Шміт. Кабінет щоденно функціонує для одвідувань і служить осередком для всяких зібрань мистецького характеру, а також місцем, де відбувалися

відчити голови, акад. Шміта, з історії византійського мистецтва. При кабінеті функціонувала спеціальна бібліотека з мистецтвознавства.

10. Софійська Комісія. Працювала до половини минулого року під проводом акад. Ф. І. Шміта, при найближчій участі інж. Іл. Моргилевського та проф. Вол. Пархоменка. Комісія почала була інтенсивну працю над дослідженням цієї надзвичайної пам'ятки давнього українського мистецтва (поміри, студіювання розпису, встановлення первісного архітектурного вигляду, документальна історія). Та за браком матеріяльних засобів, хоч-би й мінімальних, на оплату чорноробочих, робота мусила припинитися пілком (опріч індивідуальної праці проф. Пархоменка над документальною історією Софії та інж. Моргилевського).

11. Постійна Комісія для видавання пам'яток новітнього українського письменства. Голова Комісії акад. С. Єфремов, штатний співробітник і секретар П. Филипович і 8 нештатних співробітників. За рік Комісія мала 10 засіданнів, не лічучи вузчих нарад, які відбувались не менше, як один раз на тиждень. На засіданнях провадилася колективна праця над варіантами „Енеїди“ Котляревського, збирання матеріялу до української бібліографії XIX віку та упорядкування Кулішевого матеріялу, що перейшов до Комісії по смерті Ів. Каманіна. Виготовлено до друку кілька нових розвідок: „Композиція комедій Котляревського“ (В. Петрова), „Котляревщина“ (П. Филиповича), а також низку докладів, читаних на зборах Історично-Літературного Товариства (С. Єфремова: Душевна драма Куліша, Проблема голоду, Скворода, Короленко; П. Филиповича: Майков і Шевченко, Короленко в українських перекладах; О. Дорошкевича: Тип неприкаяного в українській літературі, Схема історії української літератури; А. Лободи: Український елемент в творчості Короленка; В. Петрова: Скворода і т. п.). Нагальною потребою для Комісії являється поїздка до Харкова для використання новознайдених автографів Котляревського, бо без цього неможливо закінчити редагування академічного видання творів батька українського письменства.

12. Комітет для видання творів Ол. Потебні. Працює в Харкові і через те не встиг подати докладного звідомлення про свою роботу. Відомо тільки, що протягом 1922 р. Комітет видав за допомогою Одеської філії Державного Видавництва перший том творів українського мислителя-лінгвіста, що містить монографію „Мисль і язик“.

13. Комісія для видання творів Шевченка, Франка, Антоновича і Драгоманова, підготовивши до видання де-що з творів названих письменників (найбільше зроблено для підготовки творів Антоновича), в минулому році припинила свою роботу за повним браком коштів та будь-яких видавничих перспектив.

14. Гебраїстично-Жидівська Історична Комісія. В Комісії по скороченні штатів лишився один тільки співробітник І. Галант, який самотужки працював над збиранням матеріялів до історії жидів на Україні, працюючи по архівах 6. Жандармського Управління, Київського генерал-губернатора та ин.

15. Постійна Комісія для дослідів

над громадськими течіями на Україні. Голова Комісії—акад. С. Єфремов, 1 штатний і з нештатних членів-співробітників. Засідання відбула Комісія 15. Члени Комісії працювали далі над упорядкуванням архівних матеріалів Куліша та Ф. Вовка, над опрацюванням матеріалів про студентські рухи та з Київського цензурного комітету. Найбільше уваги звернула Комісія на справу Кирило-Методіївського Брацтва, якого 75-ліття припало на минулий рік. В травні Комісія урядила прилюдне засідання з доповідями про брацтво акад. С. Єфремова, П. Стебницького, Іг. Житецького, С. Гермайзе, С. Буди та В. Міяковського і підготувала до видання збірку статтів і матеріалів, присвячених брацтву. Окрім того Комісія командувала В. Міяковського до Петербургу для студіювання справи брацтва в архіві „Ш-го Отделенія“, і звідти вивезено чимало невідомого досі матеріалу (листування братчиків, урядові повідомлення, документи то-що).

16. Педагогічна Комісія. Голова Комісії—акад. О. В. Корчак-Чепурківський і два штатних члени-співробітники. Комісія в планах своєї роботи на 1922 рік обхопила була педагогічну справу вельми широкую, розбившись на 4 секції: Інститут Фізичної Культури, Секція для дослідів історії освіти на Україні, Секція трудової освіти та Секція вищої школи. Скорочення штатів Комісії, повний брак технічних засобів були звужили зазначені плани, але все ж усі секції, окрім останньої, провадили свою роботу, теоретично й практично розроблюючи питання школи та освіти. Прилюдні засідання, яких за рік було упоряджено 5, збирали повнісенську аудиторію, показуючи, що серед громадянства є великий інтерес до педагогічних питань. При Комісії працювали оці допоміжні установи: анатомо-антропологічний кабінет, фізіолого-хімічна лабораторія, лабораторія фізіології, кабінет гігієни виховання та праці, музей фізичної культури та антрополого-соціологічний кабінет і евгенічне бюро. Усі ці установи переважно обслуговувано силами неплатних співробітників, і розвиткові їх завжає брак коштів на наукову роботу, на технічний персонал та приладдя.

17. Комісія для присуду премій на Історично-Фізіологічному Відділі. Про цю комісію що-року доводиться говорити одне й те саме. Заведена до штатів Академії Наук за її заснування, вона одразу зробилась анахронічною установою. На премії нема коштів, бо визначена на них сума—кілька тисяч карб.—усяку реальну вартість утратила. Звичайно, що наукова продукція, оскільки вона взагалі теперішнього часу можлива, проходить по-за комісією, обминає її, і комісія не має змоги справляти своє завдання, сприяючи розвиткові наукових дослідів.

Окремі наукові доручення Відділу. Звичайно в минулому році скорочено й окремі наукові доручення. Співробітників з такими дорученнями було всього тільки 4 (проти 15 в попередньому році).

1. Проф. В. І. Барвінок мав доручення провадити опис церковно-слов'янських книг та стародруків по київських бібліотеках. Минулого року він описував книги в бібліотеках при церквах Набережно-Миколаївській та Константинівській, а також упорядкував передану Академії Наук бібліотеку Михайлівського монастиря і звезених туди бібліотек Софійської школи, дівочого інституту, вчительської семінарії й інших скасованих шкіл. Окрім бібліографічної роботи проф. Барвінок пише наукову працю: „Передмови до українських церковно-слов'янських виданнів XVI—XVII віку“.

2. М. М. Новицький провадив далі енергійно працю над дослідями про життя і творчість Шевченка, розшукуючи матеріал по музеях та архівах у Києві, в Ніжині, Чернігові та в Петербурзі. Невсипуща робота дала значні наслідки. М. Новицький зібрав новий матеріал, що освітлює темні моменти в житті поета („Шевченко, як пенсіонер Общества поощренія художников“, „Літературні джерела до „Живописной України“, „Арешт Шевченка в 1859 р.“; „Шевченко та Ликера Полусмакова“), значну частину „Кобзаря“ перевірів з автографами й зібрав та перевірів листування Шевченка з приятелями й знайомими (200 листів Шевченкових та 153 до Шевченка писаних) і написав 5 розвідок про Шевченка („Шевченко і поляки“, „Кобзар“ в редакції П. Зайцева, „Черниця Мар'яна“, „Шевченко в III Отделении“, „Ненадруковані листи Шевченка“).

3. М. О. П л е в а к о працював над Українською бібліографією XIX віку, збираючи матеріал переважно з періодичних виданнів першої половини XIX в.

4. П р о ф . В. О. П а р х о м е н к о, працюючи при Софійській Комісії над дослідями про часи збудування Св. Софії, разом розроблював і більш широко питання про загальний стан культурного життя Київської Русі в XI в. Написану на цю тему наукову працю проф. Пархоменко вже передав до видання Першому Відділу.

Бібліотека Історично-філологічного Відділу.

Бібліотека в минулому році лишилась при одному співробітнику — К. М. Антонович, що провадила далі каталогізацію книжок та складання карткового каталогу. До основного майна бібліотеки (9376 книг та 208 рукописів) минулого року прибуло подарованих 73 книги. Бібліотекою користувались по-над 50 чоловіка співробітників Академії, що брали 483 назви (560 томів).

Підсумовуючи працю Першого Відділу в минулому році, мусимо сказати, що вона була, як на тяжкі надзвичайно обставини, все ж занадто показна. З усіх установ Відділу тільки одна Комісія (Софійська) зломилася під вагою обставин і припинила роботу, та дві не могли працювати технічно (Комісія для видання творів Шевченка, Франка, Антоновича й Драгоманова та Комісія для присуду премії). Решта ж, зведені часто до однієї людини, — на скорочення штатів, на невиплату утримання, на злидні одновили інтенсивною роботою, горами наукового матеріалу в стінах самої Академії, сотнею публічних відчитів та доповідів по за її стінами. І кінчаючи наше повідомлення, можемо тільки побажати, щоб минули швидче ці часи, щоб наука у нас перестала бути, мовляв той, „в положенні касательной линии“ й здобула умови, за яких дійсно можна б витратити сили на наукові роботи, а не на саму боротьбу з перешкодами.

СПИС ДОПОВІДІВ ТА ПУБЛІЧНИХ ВІДЧИТІВ ПРИ ПЕРШОМУ
ВІДДІЛІ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ АКАДЕМІЇ НАУК.

І. ПЕРШИЙ ВІДДІЛ (у публічному засіданні):

1. ГРІНЧЕНКО Микола, Композиторська діяльність М. Лисенка.
2. КВІТКА К. В., Лисенко як етнограф.
3. ДЕМУЦЬКИЙ П. Д., Капела Лисенка.
4. МІЯКОВСЬКИЙ В. В., Перший твір Лисенків на сцені й справа з приводу його.
5. ВАСИЛЕНКО М. П., Пам'яті акад. Ор. Левицького.
6. ЕФРЕМОВ С. О., О. І. Левицький, як письменник.

2. ІСТОРИЧНЕ ТОВАРИСТВО НЕСТОРА-ЛІТОПИСЦЯ:

7. ВАСИЛЕНКО М. Н., Пам'яті М. Ф. Сумцова.
8. " Пам'яті Г. М. Бараца.
9. " Пам'яті Н. П. Голубовської.
10. " Пам'яті А. М. Гневушева.
11. " Пам'яті О. І. Левицького.
12. " Пам'яті А. І. Сонні.
13. " 25-літні роковини смерті А. М. Лазаревського.
14. ЩЕРБИНА В. І., Каманин, як архівіст.
15. МАСЛОВ С. І., Праці Каманина з української палеографії.
16. НОВИЦЬКИЙ В. І., Каманин архіваріус.
17. ВАСИЛЕНКО М. П., Каманин, як історик.
18. БАЗИЛЕВИЧ В. М., Пам'яті І. М. Каманина.
19. ВАСИЛЕНКО М. П., Пам'яті О. І. Левицького.
20. РОМАНОВСЬКИЙ В. О., Історичні праці О. Левицького.
21. СМІРНОВ П. П., З приводу книги Шахматова „Древн. судьби русского племени“.
22. ПАРХОМЕНКО В. О., До питання про князівські династії в давній Русі-Україні.
23. НОВИЦЬКИЙ В. І., Старо-руське Лукомор'я.
24. ЕРНСТ Ф. Л., Будинок старої бурси в Києві на Подолі.
25. БАЗИЛЕВИЧ В. М., З архива старої київської бурси.
26. " Герб м. Києва.
27. СОКОЛОВ П. П., Повість о білім клобуні, як програма московського патріяршества.
28. СИНАЙСЬКИЙ В. І., Мілітарна організація давньої римської земельної громади, рівняючи до козацької громади.
29. ОГЛОБЛИН А. П., Давня українська фабрика.
30. ПОЛЕТИКА Н. Д., Грецькі колонії в південній Русі в XVIII в.

31. ПОЛОНСЬКА Н. Д., Російська колонізація Степової України в XVIII в.
32. КОРНИЛОВИЧ М. І., Духівниця царя Олександра II.
33. ВАСИЛЕНКО М. П., 300-ліття з дня смерти Конашевича-Сагайдачного.
34. РОМАНОВСЬКИЙ В. О., Сагайдачний в російській та українській історіографії.
35. МАСЛОВ С. І., Сагайдачний в історичних думках та піснях.
36. БАЗИЛЕВИЧ В. М., Герб Сагайдачного.
37. Російська геральдика XVIII в.
38. МОРГИЛЕВСЬКИЙ І. В., Архитектурна композиція київської Софії.
39. ЕРНСТ Ф. Л., Музейна справа в Москві й Петербурзі.
40. БАЗИЛЕВИЧ В. М., Про старий Козелець.
41. ЗУММЕР В. М., Про художні пам'ятки в Козельці.
42. СТЕПОВИЧ А. І., Про речі старовинного мистецтва в Покорщині.
45. ТУНИЦЬКИЙ Н. Л., Пам'яті Ів. Вазова.
46. ШМІТ Ф. І., Історія людськості в рямцях фізико-хімічного й біологічного світознання.
47. СМИРНОВ П. П., Питання про періодизацію російської історії й відношення російського історичного процесу до західно європейського.
48. БАЗИЛЕВИЧ В. М., Огляд журналу „Дела и Дни“
49. ТИМОШК П. Р., Теперішня політична карта Європи.

3. ІСТОРИЧНО-ЛІТЕРАТУРНЕ ТОВАРИСТВО.

50. ЄФРЕМОВ С. О., Про завдання Історично-Літературного Товариства.
51. ФИЛИПОВИЧ П. П., Романтизм і Шевченко.
52. СТЕБНИЦЬКИЙ П. Я., „Кобзарь“ під судом.
53. ЄФРЕМОВ С. О., Без синтезу. Душевна драма Куліша.
54. ЛЮБОДА А. М., Голод в українській усній словесності.
55. ЄФРЕМОВ С. О., Без хліба. Проблема голоду в творах українського письменства.
56. СТЕБНИЦЬКИЙ П. Я., Куліш у листах його дружини.
57. ПЕТРОВ В. П., Філософія „Вискузного града“ у Сковороди.
58. ПЕТРОВ В. П., Проповідь „неділання“ у Сковороди.
59. ПЕРЕТЦ В. Н., Переклади на українську мову в XVII в.
60. ДОРОШКЕВИЧ О. К., Тип „неприкаяного“ в новій українській літературі.
61. ФИЛИПОВИЧ П. П., Майков і Шевченко.
62. КРИЖАНОВСЬКИЙ В. О., Д. Туптало, як попередник Сковороди.
63. ПЕЛЕХ П. М., Філософський світогляд Сковороди.
64. ПЕТРОВ В. П., Особа Сковороди.
65. ЄФРЕМОВ С. О., Нова книга (М. Возняка) з історії українського письменства.
66. ДОРОШКЕВИЧ О. К., Схема історії українського письменства.

67. ІВАНЦЯ Гр. М., Скворода в історії української педагогіки.
68. ЄФРЕМОВ С. О., Скворода на тлі сучасності.
69. " Великий гуманіст (Короленко).
70. " Короленко та Україна.
71. ЛОБОДА А. М., Український елемент у творчості Короленка.
72. ФИЛИПОВИЧ П. П., Короленко в українських перекладах.

4. КОМІСІЯ ІСТОРИЧНОГО СЛОВНИКА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ.

73. ВОЛОШИН С., Уваги про числівники в українській мові.
74. БІЛОЗІР Л. І., Фонетичні особливості на батьківщині Шевченка.
75. ЛАЗАРЕВСЬКА Є. О., Мова протокольних книг Полтавського суда XIII в.
76. ВОЛОШИН С., Правопис Наукового Товариства ім. Шевченка у Львові та академічний.
77. СТАНИСЛАВСРКИЙ М., Про етимологічний словник Преображенського.
78. БІЛОЗІР Л. І., Про форми речення в українській мові.
79. КУРИЛО О. Б., Про мову пісень, записаних на Каніщині.
80. ВОЛОШИН С., Походження назв на картах України.
81. ТИМЧЕНКО Є. К., Проблема речення в лінгвістиці.

ЕТНОГРАФІЧНА КОМІСІЯ.

82. ГАВРИЛЕНКО. Етнографічні матеріали з Чорномор'я.
83. ДИНЦЕС Л. А., Походження української керамічної „дьяльки“.
84. КВІТКА К. В., Енумеративні пісні на Україні.
85. " Українські пісні, звязані з масляною.
86. " „Волочевні“ пісні на Україні.
87. " М. Лисенко, як етнограф.
88. КРАСИЛЬНИКОВ. Джерела збірки великоруських пісень Гоголя й час її збирання.
89. " Джерела збірки українських пісень Гоголя.
90. КУРИЛО О. Б., Народній обряд „водити перезву“.
91. КАМИНСЬКИЙ В. А., „Парубоцькі“ громади, як народньо-побутова організація.
92. ЛОБОДА А. М., Фольклорний матеріал у працях Лазаревського.
93. " Царь Максиміліян та його найновіша обробка.
94. " До літературної історії „Записок о жжной Руси“ Куліша.
95. ОЛЕКСІВА. „Частушки“ в с. Вища-Дубешня Остерського повіту.
96. ПЕТРОВ В. П., Фетишизм і приватна власність.
97. " Проблема тотеміама.
98. РЕВУЦЬКИЙ Д. М., До питання про збирання колядкових матеріалів.
99. СТАРИЦЬКА-ЧЕРНЯХІВСЬКА Л. М., З народніх свят тубольців у Сибіру.

100. ЩЕРБАКІВСЬКИЙ Д. М., Сторінка з української демонології.
101. ГАЙДАЙ, Звітомлення про працю в Житомирі.
102. КАМИНСЬКИЙ В. А., Етнографічна діяльність у Винницькому повіті.
103. " Про начерки Сержutowського „Живнь молодежи в с. Лоеве“ Кролев. повіту.
104. КВІТКА К. В. та КУРИЛО О. Б., З мандрювання по Київщині.
105. КВІТКА К. В., Стан музичної етнографії в Київі.
106. ЛОВОДА А. М., Огляд діяльності Етнограф. Комісії за 1921 р.
107. " Етнографічні матеріали, зібрані В. Білим.
108. " Відомості од студ. Пащенко про кобзаря Галашка, Сосн. повіту.
109. " Автобіографія Головатого.
110. ОНИЦУК І., Про етнографічні речі, зібрані на Чернигівщині.
111. ФИЛИПОВИЧ П. П., Українське виробництво на виставці в Празі.
112. КВІТКА К. В., Програма для збирання відомостей про народню музику.
113. НОСОВ А. З., Участь Музею Антропології та Етнології в Науковому Конгресі.

АРХЕОЛОГІЧНА СЕКЦІЯ.

114. МАКАРЕНКО Н. О., Про невиданий 2-й том „Обозрення Києва“ Фундуклея.
115. АНТОНОВИЧ К. М., Розкопки коло Кременчука.
116. ДЯЧЕНКО Д. М., Старо-Черкаська архітектура.
117. ЯЗЛОВСЬКИЙ В. О., Мистецтво в марксизмі.

КОМІСІЯ ГРОМАДСЬКИХ ТЕЧІЙ НА УКРАЇНІ.

118. ЄФРЕМОВ С. О., Ідея федералізму в історії українського руху.
119. СТЕБНИЦЬКИЙ П. Я., Ідеологія Кирило-Методієвського Брацтва.
120. ЖИТЕЦЬКИЙ Гн., Шевченко — член Кирило-Методієвського Брацтва.
121. ГЕРМАЙЗЕ О. Ю., Костомаров і Куліш у Кирило-Методієвському Брацтві.
122. БУДА С. О., Два таємні товариства (петрашівці та кирило-методієвці).
123. МІЯКОВСЬКИЙ В. В., Члени Кир.-Мет. Брацтва в рухові 60-х р.р

ПЕДАГОГІЧНА КОМІСІЯ.

124. ПІДГАСЦЬКИЙ В. Я., Про вплив міста на фізичний та духовий розвиток людини і зокрема дитини.
125. " Євгенічна роля війни.
126. САРНАВСЬКИЙ В. І., Шкільні програми фізичної культури.
127. ІВАНИЦЯ Гр. М., Школа на Україні за революційний період.
128. " Ідеали й інтереси сучасної дитини.
129. ДОГА В. М., Основні передпосилки комплексного метода.
130. ІВАНИЦЯ Гр. М., Реалізація комплексного метода.
131. ЯКОВЕЦЬ, Комплексний метод при навчанні грамоти.

132. ЛАПА, З практики комплексного метода.

133 ХОМЕНКО, Кооператив у школі, як вихідний момент у справі реалізації комплексного метода в навчанні.

IV. ПРИРОДНИЧИЙ (ДРУГИЙ) ВІДДІЛ.

За попередні роки я давав повні звідомлення про II-й відділ; але минулого 1922-го року, як можна бачити із звідомлення Неодмінного Секретаря, штати Академії сильно вкорочено, багато різних установ зараховано до так званих дослідчих кафедр, отже вони одійшли од Академії. Вкорочувати штати почато 1-го березня. Колись II-гий відділ мав 21 установу, тепер у ньому залишилася менша половина, а саме — 10, дотого-ж з дуже обмеженою кількістю співробітників (26). Залишилися при Академії такі установи:

1) Комісія для вивчення природних багатств України, що давніш мала численний персонал, а тепер самого тільки секретаря; 2) Геологічний кабінет (1 співр.); 3) Інститут технічної механіки (3 співр.); 4) Комісія вищої математики (1 співр.); 5) Зоологічний Кабінет, що раніш зався був Зоологічним Музеєм і мав багато співробітників, а тепер—5; 6) Ботанічний сад (1 співр.); 7) Ботанічний Кабінет і Гербарій (2 співроб.); 8) Мікробіологічний Інститут (3 співр.); 9) Дніпрянська Біологічна станція (2 співр.); 10) Музей наочного приладдя до навчання (1 співр.). Як що до цього додати ще особливу категорію вчених спеціалістів для розроблення окремих наукових доручень, то це буде все, що залишилося од давнішого складу, причому останній становив колись 10 чоловіка, а тепер—2. Про нові установи нічого й говорити; думку про організацію навіть такої корисної установи, як Інститут для вивчення надр України, досіру ухвалений для заснування, довелося покинути. Деяким установам довелося перемінити назву.

Зазначу тільки, що головний науковий персонал—академики—зостався без змін, лише кількість штатних академиків зменшилася.

Не вважаючи на тяжке становище Академії взагалі, та II-го відділу зокрема, не вважаючи на всякі вкорочення штатів, діяльність його продовжувалася. Як і раніш, до відділу вдавалися з проханнями, щоб він вирішив яке-небудь трудне питання, з повідомленнями про відкриття, з проханнями оцінити яку-небудь роботу то що. Деякі установи хоч формально закрилися, проте й надалі працювали, і праця їхня навіть поширилася, як можна бачити з дальшого. Бюро для добування біологічної літератури з-за кордону та від приватних осіб працює без жадної оплати.

По цьому короткому вступові перейдемо до фактичного звідомлення.

• • • • •

У минулому році було всього 13 академиків, у тому числі 2-є нештатних. Тут маємо на опі тих академиків, котрі постійно живуть у Києві, бо є й такі, котрі знаходяться по-за Києвом (їх 7-ро). У 1922 році обрано на академиків: Й. Й. Косогова (катедра фізики)—він незабаром помер, — В. Г. Шапошнікова (катедра прик-

ладної хемії), І І. Шмальгаузена (катедра зоології), останні два поки-що нештатні. Вийшов із складу академиків проф. Одеського Університету О. Я. Орлов. Окрім того, до складу II го відділу з правами академиків входять з директори Інститутів. У засіданнях відділу беруть участь ще й голови секцій бувшого Наукового Товариства.

Головою II-го відділу був академик Н. А. Тутковський, секретарем—академик В. І. Липський. Протягом звідомного року відбулося 23 засідання, в тому числі 3 позачергових. Тільки наприкінці року II-й відділ зміг розпочати друкування своїх видань; для цього засновано Редакційну Комісію. З інших фактів одзначу— Конференцію Київських зоологів, що двічі (в березні та в червні) збиралася і постановила утворити Асоціацію Київських зоологів при В. У. А. Н. Одначу ще один почесний для нашого відділу факт: двоє із наших академиків (що перебувають по за межами Києва) запрохано прочитати курс лекцій, а саме—В. І. Вернадського (що був першим президентом нашої Академії) у Парижі—з хемії живої матерії, а В. О. Кістяківського—у Стокгольмі—з фізичної хемії. Третій А. В. Старков виїхав із Києва наприкінці літа в командировку за кордон (з дозволу Наркомпроса) для перевірки винайденого ним способу муміфікувати тваринні тіла, од людини починаючи

У командировках були: академики В. І. Срезневський та М. М. Крилов до Харкова й Петрограду, акад. Ю. В. Пфейфер на Полтавщину, проф. Д. О. Белінг та М. В. Шарлемань до Петрограду на Зоологічний з'їзд, крім того Белінг на Волинь і Київщину; В. В. Різниченко до Криму. Дніпрянську Біологічну Станцію, (що була при Спільному Зібранні) переведено до II-го відділу.

- : - : - : -

КАТЕДРА ГЕОЛОГІЇ, яку займав академик П. А. Тутковський, мав в своєму розпорядженні Геологічний Кабінет, за консерватора якого є Хв. М. Полонський. Бібліотека кабінету шляхом обміну, а також завдяки пожертвам збагатилася на нові книжки, журнали, карти то що, а разом 496 №№, серед яких треба одзначити особливо цінні видання Російської Академії Наук та Геологічного Комітету, що їх привів звідти Хв. М. Полонський. Колекції Геологічного Кабінету також значно збагатилися різними сторонами на всякі пожертви, що містять у собі не тільки геологічні та мінералогічні зразки, а й речі, потрібні на оборудовання, от як столи, полиці, ослони, електричні лампочки і т. п. Науково-дослідча діяльність за браком коштів могла виявитися тільки в дуже вкороченому розмірі, бажані екскурсії не могли одбутися. Науково-практична діяльність продовжувалася по старому, у звязку з роботами різних установ (Геологічного Комітету, С.-Г. Наукового Комітету, Промрозвідки то що). Науково-просвітня та популяризаційна діяльність також продовжувалася. Продовжувалася і мікропалеонтологічний семінар, у якому брало участь 22 слухачів та слухачок. Усім слухачам і крім того 16-тьом студентам акад. П. А. Тутковський дав вказівки, як улітку збирати геологічні та палеонтологічні колекції на місцях, де вони проживають. Крім того, діяльність Геологічного Кабінету була звязана з діяльністю дослідчої катедри Геології у Києві.

Всю господарчу діяльність Геологічного Кабінету над упорядкуванням книжок та колекцій, над каталорізацією та інвентаризацією науко-

вого господарчого значіння провадив консерватор Геологічного Кабінету Хв. М. Полонський.

Наукова діяльність академіка П. А. Тутковського виявилася в цій низці праць, надрукованих або виготованих до друку, а також у різних докладах.

НА ДРУКОВАНО:

- 1) ТУТКОВСЬКИЙ П. Велетенські казани на Україні, з малюнком („Зап. II відділу ВУАН“ т. I, ст. 23-30, в резюме франц. мовою і списом літератури).
- 2) „ Про походження неолітичної культури (Нова ориг. гіпотеза). („Наука на Україні № 3, ст. 17—25).
- 3) „ Геологія на допомозі селянству та робітництву (ibidem № 4 ст. 17—19).
- 4) „ Кавказька красуня азалея (Azalea pontica L) на Україні, її минуле, сучасне та майбутність (ibidem № 4, ст. 143-150).
- 5) „ Сліди колишніх гейзерів на Україні (на підставі власних дослідів). („Збірник Київськ. Наукового Комітету“ том. I ст. 1-15).
- 6) „ Природня районізація України. Генетична класифікація і розподіл фізико-географічних краєвидів України на підставі геологічної їх еволюції. (Матеріяли до районізації України С.-Г. Комітету в Києві т. I, ст. 1-80, з картою і 12 малюнками).
- 7) „ Підземні води України.--Павлоград. 160 32 ст.
- 8) „ Як повстала наша земля (популярна геологічна історія землі). Київ 56 стор. 80 а 25 малюнками.
- 9) „ Как произошла наша земля. Киев, 61 стр. 80, с 25 рисунками.
- 10) „ Матеріяли до геологічної термінології і номенклатури (почато друком в II-му томі „Збірника Природничого відділу Термінологічної Комісії“ Інституту Наукової Мови, при ВУАН, надруковано 3 аркуші).
- 11) „ Загальна географія. Підручник для вищих шкіл. 2 томи (адаво до Київської Вукопспілки).

ПОЧАТО ТАКІ ПРАЦІ:

- 1) „ Критичний огляд новіших (після 1910 р.) наукових дослідів в обсязі походження лесу і копальних пустинь.
- 2) „ Монографія питання про існування міжльодовикових (інтергляціальних) епох четвертинного періоду.

- 3) • Монографія Овруцького пісковика (на підставі власних дослідів).
- 4) „ Монографія річкових озів в Українському Поліссі (теж).
- 5) „ Монографія кінцевих морен кравиду в повітах Ковельському, Луцькому, Рівненському, Овруцькому, Пинському і Мозирському (теж).
- 6) „ Монографія карстових явищ на Волині (власні досліді).

НАУКОВІ ДОКЛАДИ.

- а) Колишні гейзери на Україні. } На засіданнях II-го відділу ВУАН
- б) Велетенські кавани на Україні. } і на засіданнях Геологічної Секції ВУАН.
- в) До боротьби з посухою на Україні (мінеральні угнобня). }
- г) Артезійське зрошення на Україні. } На засіданнях Сільсько-господарчого Наукового Комітету України.
- д) Природня районізація України на підставі її геологічної історії. }
- е) До боротьби з пісками на Україні. }
- ж) Природні мінеральні багатства України та їх використання для потреб сільського господарства. } На з'їзді сільсько-господарських кооперативів України.
- з) Кравиди України та їх походження. }
- и) Небесні заходці (метеорити) на Україні. } На зборах студентського фізико-математичного гуртка В. І. Н. О.

РЕЦЕНЗІЇ:

Рецензії наукових праць прив.-доц. Кам'янець-Подільського Інституту Народної Освіти (згідно з проханням Ректора Інституту і за постановою II-го відділу).

ВИГОТУВАНО ДО ДРУКУ:

- 1) Причини великого плейстоценового зледеніння в Європі та Північній Америці.
- 2) Копальні мікрофавни України, їх послідовність і пристосування для визначення різних геологічних поверхів, з 54 таблицями малюнків.

Крім того, акад. П. А. Тутковський продовжував керувати мікропаалеонтологічним семінаром, читав лекції в ВІНО (динамічна геологія, загальне землезнаство, антропогеографія), в Київському Архітектурному Інституті серію лекцій, у Пролетарському Музеї і на Сільсько-Господарчих курсах; організував дослідчу катедру геології в Києві, брав участь у засіданнях Геологічного Комітету і Промрозвідки; головував на засіданнях II-го

відділу ВУАН і Геологічної Секції, в Редакційній Комісії II-го відділу ВУАН і т. п.

Консерватор Геологічного Кабінету Хв. М. Полонський, крім зазначених вище праць господарського характеру, брав участь у засіданнях Геологічної Секції ВУАН, секретарював у Природничо-Історичному відділі Термінологічної Комісії Інституту Наукової Мови при ВУАН і готував матеріяли для великого наукового дослідження над фаціальною зміною порід Київського позему на Україні та його копальної фауни.

І Н С Т И Т У Т   Т Е Х Н І Ч Н О Ї   М Е Х А Н І К И в звідомному році продовжував свою роботу; склад Інституту був такий: директор — проф. К. К. Симінський, лаборанти — Б. С. Лисін та І. М. Штаерман, науковий співробітник — Н. М. Волкова і секретар М. Й. Яв'яківська. Діяльність цього персоналу виявилася: I) в наукових працях (між іншим директор винайшов новий прилад для виміру напруги в мостах), II) в ріжних докладах, III) в організаційній роботі і IV) в лекторській та видавничій роботі.

I. Щ о д о наукових праць, то директор Інституту проф. К. К. Симінський розробив такі питання:

- 1) Про опір залізних стиснених елементів ферм, зміцнених деревом (теоретичний та експериментальний дослід).
- 2) Про роботу сталевих лап пружинних культиваторів. (Експериментальний дослід).
- 3) Про утому лютваного заліза старих залізничних мостів (Перша половина наміченої програми.)
- 4) Про коефіцієнти повності діаграм процесу розриву металів.
- 5) Новий прилад для виміру напруги в мостах. (Закінчено розробляти приладдя та конструкції; виготовлено першу модель і випробувано її).
- 6) Порівняльний дослід над приладами Rabut-Manet і Rabut-Manetel для виміру напружень моста.

С т а р ш и й   л а б о р а н т   Б . С . Л и с і н .

- 1) Досліджував Глухівський каолін.
- 2) Робив аналізи: хемічні, фізично-механічні та пірометричні.
- 3) Всебічно дослідив кварцеві піски з боку їх придатности для порцелянового виробництва (Зразки досліджених матеріалів знаходяться в Академії).
- 4) Надрукував працю: „Сирье України и перспективи керамической промышленности на Украине“.
- 5) Почав експериментальну роботу на тему: Очищення глин од катафарезом“.
- 6) Добув і систематизував зразки колекцій порцелянових та інших глиняних і цементових виробів.
- 7) Виготовував до друку роботу: „Методи исследований химического анализа силикатов“.

Молодий лаборант І. Я. Штаерман продовжував розробляти теорію пластинок і кілець кінцевої грубости, а також питання про механічну квадратуру. Він подав роботу, яку постановлено надрукувати в виданнях

Академії: „К теорії ортогональних поліномів“.

Наукова співробітниця Н. М. ВОЛКОВА систематизувала технічну бібліотеку Інституту, що перед тим перебувала в хаотичному стані, і складала докладного бібліографічного покажчика до технічної літератури.

Учений секретар М. Й. ЯВ'ЯКІВСЬКА переклала з російської мови на українську 5 робіт К. К. Симінського, зазначених вище під №№ 1, 2, 3, 5 і 6. Вона таки провадила все діловодство Інституту та листування його.

ІІ Д О К Л А Д И.

Директор Інституту К. К. Симінський зробив такі доклади:

- 1) На II-му відділі ВУАН: а) про нове приладдя для виміру малих переміщень, б) про опір стиснених елементів, складених із різних матеріалів і в) про втому лютваного заліза.
- 2) Три доклади на Московському з'їзді інженерів у грудні 1922 р.: а) Про новий прилад для виміру напруги мосту (також у II-му відділі), б) про зміцнення залізних мостів деревом і в) про втому лютваного заліза старих залізничних мостів.
- 3) Три доклади на сполученому засіданні Інституту Технічної Механіки та Київської місцевої асоціації інженерів: а) про роботу сталевих лап пружинних культиваторів, б) про працю Московського з'їзду інженерів служби шляхів і в) про новітні успіхи в галузі будівельної штуки.
- 4) Згідно з дорученням од II-го відділу, подав рецензію на працю інженера М. П. Корначевського: „Вартість гермічної обробки сталі“.

Старший лаборант В. С. Лисін зробив науковий доклад на Силікатному з'їзді на тему: „Що дала наука силікат—промисловості“.

Молодий лаборант І. Я. Штаерман зробив доклад на сполученому засіданні Інституту Технічної Механіки та Інженірного Товариства при К. П. І.: „О расчете опорных колец куполов“.

Наукова співробітниця П. М. Волкова зробила повідомлення на засіданні Інституту Технічної Механіки: 1) О системі каталогізації, 2) о новій заграничній літературі и 3) о реорганізації бібліотеки Інститута.

ІІІ. ОРГАНІЗАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ

Виявилася найбільше в опих роботах: 1) Продовжувано організацію Українського Політехнічного Музею; 2) упорядковано колекцію глин та силікатів, 3) придбано нові зразки до опору матеріалів, орнаменти, гіпсових та геометричних моделей, 4) виготовлено найпростіші кінематичні моделі, 5) придбано оптичні прилади та перше обладнання для мікрофотографії, 6) упорядковано приміщення для Музею та обставлено його меблями. В упорядкуванні Музею брали участь К. К. Семінський, В. С. Лисін та М. Й. Яв'яківська.

ІV. ЛЕКТОРСЬКА ТА ВИДАВНИЧА ДІЯЛЬНІСТЬ.

Директор Інституту К. К. Симінський надрукував книжку: *Техническая механика. Общий курс теоретической и практической механики с элементами графостатики.* 21 друк. аркуш. Вид. друк. К. П. І.

К. К. Симінський головував у Методологічному Комітеті Главпрофобра, професорував у К. П. І., завідував механічною лабораторією К. П. І. і головував у Редакційній Комісії.

Б. С. Лисян був деканом і професором К. П. І.

І. Я. Штаерман—доцентом К. П. І.

ЛАБОРАТОРІЯ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНИХ ДОСЛІДІВ ПО НАТУРАЛЬНІЙ ФІЛОСОФІЇ. Хоч ця лабораторія, як уже сказано, закрито і працю співробітників її не оплачувано, проте фактично вона таки існувала далі, особливий склад її навіть збільшився до 10 чоловіка. Співробітниками були: А. А. Карамішев (лаборант-астроном), Л. Д. Носов (лаборант-фізик), Ю. Д. Соколов (асистент-математик), В. Є. Дяченко та Н. Я. Шульгіна-Ішук (вирахівники), Е. Н. Кобелева, К. І. Латишева (практиканти).

З них А. А. Карамішев організував систематичні спостереження над сонячними плямами і, вважаючи на сонячне затемнення, що мало одбутися, провадив підготовчі роботи для спостереження над одхиленням положення зір, близьких до сонця.

Ю. Д. Соколов закінчив роботу, подану для надрукування в виданнях Академії під заголовком: „О траекториях точки, движущейся в плоскости под действием притяжения к неподвижному центру и постоянной возмущающей силы.“ Потім він узявся за дуже довгу і важку роботу над дослідом руху періодичної комети Елске.

Співробітники А. Д. Носов та В. Є. Дяченко булизаняті математичною теорією електрики, зокрема Носов працював над експериментальним дослідом атмосферної електрики.

А. Наумов студіював теорію пружмистости в застосуванні до оптичних властивостей кристалів.

Г. П. Савицький мав доручення провадити статистику сонячних плям у зв'язку із статистичними відомостями про різні явища земного життя, які, можна догадуватися, залежать од електромагнітної діяльності сонця.

Е. М. Кобелева мала доручення переглянути літературу 19-го віку, що до загальних дослідів над завданням трьох тіл.

В друге півріччя число учасників іще збільшилося, прилучилося: В. Делоне, П. Ахлезер, М. Крейн. Новиною в цьому періоді були три прилюдні лекції, присвячені загальним темам. Одна лекція була присвячена принципів відносности (акад. Д. О. Граве), а на двох інших докладах проф. Кордиш читав про основи теорії квант. Він згодився керувати секцією мікрофізики й дати фізичну лабораторію В. І. Н. О. для експериментальних дослідів над добуванням

променів α , β , γ та инш., у звязку з теорією прямих кометних хвостів і атмосферної електрики. Основна діяльність за цей період полягала в студіях над математичною теорією електрики по книжці Н. Weber, Die partiellen Differentialgleichungen der mathematischen Physik, 1912; цьому присвячено три засідання на тиждень, а четверте—студіям над теорією чисел (велика теорема Ферма та основи теорії чисел ідеальних).

Б. ДЕЛЮНЕ керував вивченням точкових сіток, що рівномірно вповнюють простір, у звязку з світляними та взагалі явищами в кристалічних середовищах і новітніми досвідами Ляже.

Скількісь засіданнів було присвячено розглядові роботи М. Г. ЧОБАТАРЕВА (співробітника ВУАН), якому пощастило розв'язати відому задачу про те, як знаходити густоту простих чисел, що відносяться до певної класи підстанов поля Гауля.

Співробітник В. А. ТАРТАКІВСЬКИЙ подав роботу, що містить у собі повну розв'язку в цілих числах рівняння $x^{2^n} - py^{2^n} = 1$.

Академик Д. О. ГРАВЕ подав для надрукування в „Записках“ Академії цілу низку робіт, як своїх особистих, так і його співробітників.

- 1) ГРАВЕ Д., Электромагнитная деятельность солнца и ее значение для земной жизни.
- 2) „ О принципе относительности (Sur le principe de la relativité).
- 3) „ Как устроена вселенная.
- 4) „ Переклад і редакція книжки Newcom, Compendium of Astronomy.
- 5) Gravé D. Sur un théoreme d'Euler.
- 6) „ Généralisation d'un théoreme d'Abel.
- 7) „ Sur les racines cinquièmes de l'unité.
- 8) „ Sur l'équation $S = \sin Z$.
- 9) К Р А В Ч У К М., До теорії перемінних матриць. Krawtchouk Michel, Sur la théorie des matrices permutables.
- 10) ЧЕВОТАРЕВ Н., Der Hilbertsche Satz.
- 11) ТАРТАКОВСКИЙ Wladimir, Ueber die Diophantische Gleichung $x^{2^m} - py^{2^m} = 1$.
- 12) СОКОЛОВ ГЕОРГЕ, Sur le mouvement d'un point materiel attiré par un centre fixe et soumis à l'action d'une force perturbatrice constante.
- 13) ЧЕВОТАРЕВ Н., Задача Нутвіца для трансцендентных уравнений.

П О В І Д О М Л Е Н Н Я .

ГРАВЕ Д., Звідомлення про діяльність Лабораторії Натуральної філософії (за перше та друге півріччя).

КАТЕДРУ ЧИСТОЇ МАТЕМАТИКИ займав академик Ю. В. Пфейфер. Він-таки головував у Комісії вищої математики. Ця комісія мала всього 31 засідання, на яких зроблено 14 докладів. Він подав в Академію Наук для надрукування отакі роботи:

- 1) П Ф Е И Ф Е Р Г., Преобразование, переводящие системы линейных уравнений с частными производными I-го порядка в эквивалентные системы.

- 2) „ О нормальних системах лінійних уравнений
 3) „ Особый способ интегрирования линейных уравнений и систем уравнений с частными производными первого порядка.
 4) „ О некоторых свойствах полных систем линейных уравнений с частными производными первого порядка.

Що до ПОСТІЙНОЇ КОМІСІЇ ВИЩОЇ МАТЕМАТИКИ, то вона, крім голови академіка Ю. В. Пфейфера, складалася ще з отаких осіб: штатного наукового співробітника М. К. КУРЕНСЬКОГО і нештатних (після вкорочення) проф. КОТЕЛЬНИКОВА, М. А. БИК та секретаря М. Й. ЯВ'ЯКІВСЬКОЇ. На засіданнях Комісії зроблено низку докладів:

- Академік Ю. В. ПФЕЙФЕР: 1) Спосіб для переходу з допомогою контактного перетворення від одного інтегралу рівнянь (система з часними похідними першого порядку) до другого.
 2) „ Окремий спосіб інтегрування рівнянь з часними похідними другого порядку.
 3) „ Пристосування окремого способу інтегрування рівнянь з часними похідними першого порядку.
 4) „ Розробка розділів 10 та 20 праці S. Lie, Theorie der Transformations-Gruppen.
 5) „ Спосіб механічних квадратур Гавса і Чебишева.
 6) „ Зв'язок одного ряду чисел з числами Бернулі та числами Брінкля.
 7) „ Про середню систему лінійних рівнянь між двома інволюційними системами.
 8) „ Про середні системи.
 9) „ Про працю проф. П. В. Вороня.
 10) „ Перетворення нормальної системи лінійних рівнянь з одночленними гуртами перетворень, що зв'язані з рівняннями нормальної системи.
 11) „ Писання повних систем для складання середніх.
 12) „ Про деякі властивості повних систем лінійних рівнянь з особливими вивороненими першого порядку.
 13 і 14) „ Крім того ті самі два повідомлення, як і вище № 1 та 2 й (перетворення та про нормальні системи).

Науковий співробітник М. К. КУРЕНСЬКИЙ вивчав літературу варіаційного рахунку, а крім того працював над інтегруванням рівнянь диференційних з часними похідними першого порядку, при багатьох невідомих функціях. В наслідок цього відкрив спосіб інтегрувати як лінійні, так і нелінійні диференційні рівняння з часними похідними при багатьох залежних і незалежних перемінних. Протягом року він прочитав на засіданнях Комісії такі доклади:

- 1) Один окремий випадок інтегрування лінійних особливих диференціальних рівнянь з кількома невідомими функціями.
- 2) Про перетворення диференціальних рівнянь з багатьма невідомими.
- 3) Про інтегрування рівнянь лінійних при двох залежних і двох незалежних перемінних.
- 4) Умови, при яких можливо інтегрування рівнянь лінійних, при двох і трьох функціях, звести на інтегрування рівнянь з одною залежною, перемінною.

Практикантка М. А. БИК переклала на французьку мову витяги з робіт академіка Ю. В. Пфейфера для надрукування в закордонних журналах. Крім того вона-ж таки переклала на французьку мову 2 роботи академіка Ю. В. Пфейфера для надрукування в „Записках“ ВУАН.

- 1) Sur les conditions que les intégrales des équations aux dérivées partielles du premier ordre soient complètes.
- 2) Une méthode spéciale d'intégration des équations et des systèmes d'équations nonlinéaires aux dérivées partielles du premier ordre.

КАТЕДРУ МАТЕМАТИЧНОЇ ФІЗИКИ займав Академік М. М. КРИЛОВ, що приїхав на це місце тільки в половині червня 1922 р., а тому, не маючи ні певних коштів для катедри, ні потрібного приміщення, ні обладнання для кабінету, ні асистента, він не міг розвинути свою діяльність у належних розмірах. Проте за означений час він подав низку праць (знаходяться в друку):

- 1) Kryloff N. Sur différentes généralisations du lemme fondamental du calcul de variations (présenté à l'Acad. d. sc. le 16. VI. 1922).
- 2) „ Sur une formule de G. Darboux (présenté à l'Acad. le 23. VI. 1922).
- 3) „ Sur la méthode d'intégration de W. Ritz (prés. à l'Acad. le 23 VI. 1922).
- 4) Kryloff N. et Stayermann E., Sur quelques formules d'intégration convergentes pour toute fonction continue (présenté à l'Acad. le 1. XI. 1922).
- 5) Kryloff N. et Tamarckine J., Sur l'application de la théorie des quadratures mécaniques généralisées à l'évaluation par approximations successives de la solution de l'équation intégrale (prés. à l'Acad. le 27. X. 1922).
- 6) Kryloff N. et Stayermann E., Notes sur quelques formules d'interpolation (prés. à l'Acad. le 10. XI. 1922).

Крім того на засіданнях Фізично-математичного відділу ВУАН він зробив низку докладів на теми:

- 1) Sur l'algorithme variationnel dans la physique mathématique (відновлення пріоритету).
- 2) Sur une généralisation du polynome ordinaire de Newton.
- 3) Sur quelques formules d'interpolation (див. вище № 4).
- 4) Sur quelques généralisations (див. вище № 5).
- 5) About one method of differential equations applied to the problem of the tides (для друку).

По-за тим він подав роботи інших учених:

- 1) Stayermann E., Note sur quelques modifications dans la formule du Gauss des quadratures dites mécaniques.
- 2) Loizansky L., Sur une classe des mécanismes à deux degrés de liberté qui accomplissent la transformation conforme.

Академик М. М. КРИЛОВ є членом Редакційної Комісії II-го Фізично-Математичного Відділу. У серпні—вересні він був одкомандирований до Харкова, щоб подати меморандум про невідкладні наукові потреби ВУАН, та до Петрограду, щоб перевезти наукові книжки, передані ним Кабінетові Математичної Фізики для користування.

БОТАНІЧНИЙ КАБІНЕТ ТА ГЕРБАРІЙ знаходився у завідуванні академіка О. В. ФОМІНА. Виникши наприкінці 1921-го року, він став організуватися тільки в 1922 р., коли дістав приміщення. Перш за все розпочато складати гербарій, в основу якого покладено гербарій ботаника П. В. СЮЗЕВА, зібраний у Галичині під час війни, де збирач був офіцером. До цього маленького гербарія поволі прилучувано колекції, що їх збрали С. І. ЄГОРОВА, Д. К. ЗЕРОВ та П. Т. ОКСЮК (переважно з Київських околиць); отже на початкові 1922 року гербарій містив у собі вже щось із 600 гербарних аркушів. Коштів ані на екскурсії, ані на купівлю не було, тим то гербарій доповнювано найбільше різними пожертвами. Так було здобуто: 1) з Полтавщини колекції ДУБОВИКА та ЛЕВЕНЦЯ, студента Р. Т. КРАВЧЕНКА, С. ІЛІЧЕВСЬКОГО, 2) з Туркестану—рослини В. В. РІЗНИЧЕНКА (близько 600 герб. арк.), 3) повна флора з околиць Лисавету від А. Н. ОКСЕНЕРА (коло 1500 герб. аркуш.), 4) з Київщини—збірки В. В. МАТЮШЕНКА, Д. К. ЗЕРОВА і П. Т. ОКСЮКА. Отже на початок 1923 року в гербарії було вже щось із 4500 гербарних аркушів. Крім гербарія вищих рослин у Ботанічному Кабінеті є ще: 1) колекція лишайників А. З. АРХИМОВИЧА, 2) невеличка карпалогічна колекція, 3) колекція Мухомусетес, 4) колекція грибів і тератологічних утворень у спирті та формаліні, 5) дендрологічна колекція, 6) колекція лікарських та адвентивних рослин, 7) ліхенологічний гербарій і 8) гербарій мохів. За браком коштів багато матеріалу лежало без монтування і тільки, коли в падолисті дано було деякі засоби, настала змога придбати вітрини, картон, папки, формалін то що; а завдяки Президії Академії пощастило добути скількісь пудів циперу, отже можна було взятися монтувати гербарій.

Що до наукових співробітників, то після того, як укорочено штати, їх залишилося двоє—Д. К. Зеров та П. Т. Оксіук. Решта працювали як нештатні.

Д. К. ЗЕРОВ продовжував свою роботу над вивченням торфових мохів околиць Києва; він зібрав 600 конвертів цих мохів.

П. Т. ОКСЮК продовжував критично опрацьовувати флору України, сім'ю Ranunculaceae, зокрема роду Anemone. Він-же провадив роботи над інсерцією в гербарій нових колекцій.

Співробітник А. З. АРХИМОВИЧ закінчив монографічно опрацьовувати рід *Cladonia* (лишайників) на Україні і взявся опрацьовувати рід *Physcia*.

Співробітник В. П. МАТЮШЕНКО працював над вивченням р. *Saxeg* (осока) з околиць Києва та Волини. Студював анатомічну будову стебла та корняка. Для цього він зробив багато малюнків.

Для успішнішої праці одкомандирувався до Москви.

Співробітник С. Г. РАДДЕ-ФОМІНА монтувала колекції та малювала ботанічно-географічні карти. Вона подала для друку статтю: „О техническом прядильном растении *Asclepiascornuti* и его культура на Украине“.

Академик О. В. ФОМІН провадив організаційну роботу і опрацьовував різні колекції. Так він опрацьовував колекцію *Sphagnum* з Харкова, збірку Е. Лавренка, а також колекції із Харкова та Житомира. В осени 1922 р. він опрацьовував колекції *Juniperus* (яловець) з Криму та Кавказу і виготовував для друку роботу: „*Revisio specierum taurico-caucasicarum generis Juniperi*“. Він-таки склав карту ботанічно-географічних районів України.

В органі Дослідчих кафедр надрукував статтю: „К изучению торфяных мхов на Украине“. В падолісті 1922 р. по неділях читав лекції у Дарниці на організованих Чернігівським Губземом коротко-термінових курсах для робітників лісового відомства. У грудні читав лекції на коротко-термінових сільсько-господарських курсах у Києві (в селянському будинкові), організованих Губземом.

КАТЕДРУ СІЛЬСЬКО-ГОСПОДАРСЬКОЇ БІОЛОГІЇ займав академик Є. Ф. ВОТЧАЛ. Вважаючи на брак необхідних коштів для організації лабораторії в Академії, академик Є. Ф. Вотчал продовжував працювати в Політехнічному Інституті, де він професорує в своїй давно влаштованій та обладаній лабораторії.

А) Роботи його в звітному році були такі:

І. Н а д в и в ч е н н я м с і л ь с ь к о - г о с п о д а р с ь к и х р о с л и н .

- 1) Особисто опрацював та звів усі дані що до вивчення кількісних відношень випарної листової поверхні і розрізу трахеома в його хвостикові. Ці дані здобуто спільно з студентами Вальтером, Величком, Гольдером, Гребеницьким, Щелковим та Щепанським за попередні роки.
- 2) Дав теми та керував їх розробленням улітку 1922 року:

а) І з т е о р і ї п о с у х я :

- 1) Добові вагання змісту води в листю вівса, проса та пшениці (скільки ліній)—для студ. Міни.
- 2) Добовий хід % змісту води в листю гречки, гарбуза та огірка—для студ. Бутовського.
- 3) Добовий хід парування вівса (при різних %/о змісту води в ґрунті), проса, гречки та пшениці—для студ. Чабанова.

в) І з т е о р і ї с е л е к ц і ї :

- а) Для вивчення судинної системи с.-г. рослин.
- 4) Судинна система міжвузля пшениці—для студ. Гарбара.
- 5) Судинна система листового хвостика скількох ліній цукрового буряка—для студ. Ярошевського.
- б) Для вивчення вбиральної системи кореня.
- 6) Кількісне вивчення кореневих волосків кількох ліній вівса—для студ. В е с н и .
- у) Для вивчення кількісного змісту хлорофіла.

7) Спектрофотометричні студії над ваганням змісту хлорофіла в листю кількох ліній цукрового буряка—для студ. Оконенка.

б) Для вивчення відношень бобової рослини до бактерій, що живуть у її бульбах.

8) Добовий цикл крохмалю в бульбочках серраделли та лупіна в умовах польової культури—для студ. Наливайка.

П Р И М . Роботи 1, 2, 3, 5 і 7 закінчено і почасти докладено на селекційному з'їзді, № 5 і 8 продовжуються. Кошти на студентські роботи дав був Цукортрест.

II. Над вивченням сосни у звязку з підсочкою.

а) Продовжував вивчати добовий хід тиснення в смоляних ходах. На жаль брак засобів, безперервні заняття в Інституті, що провадилися ціле літо—не дозволили перенести експериментів у ліс і примусили обмежитися рівняючи молодими соснами.

б) Вироблено, переведено через Лісову Наряду і почасти здійснено програму масового обчислення живичних виходів на підсочному промислі Київліса залежно од топографічних особливостей дільниці.

в) За допомогою інструктора для підсочки Усатюка зібрано матеріял до вивчення прикмет смолистости окремих сосен.

III. Над електрофізіологією дерева. Продовжував свої основні роботи над вивченням електричного поля дерева та його відношень з електромагнітним полем атмосфери.

а) Продовжував вивчати електричний градієнт у стовбурі берези за допомогою квадратного електрометра Долежалєка.

б) Установив у ту саму серію визначень струнний електрометр.

в) Продовжував вивчати йонізацію повітря листям (про ці досліди докладено на з'їзді фізиків у Києві в вересні 1921 р.).

г) Вивчав деякі явища, що їх викликає при інсоляції тінь од стовбура та гілля дерева.

В) З Р О Б И В Н А У К О В І Д О К Л А Д И .

1) Фізіологічні досліди над смоляними ходами у звязку з теорією підсочки (на засіданні II-го відділу ВУАН, 3-го березня 1922).

2) Реакція електричного поля стовбура берези на Герцівській хвилі (там таки-ж 22-го грудня 1922 р.).

3) Местомні коефіцієнти листу (на III Селекційному З'їзді, 24-го грудня 1922 р.).

4) Становище, яке може і повинна зайняти підсочка в нашому лісовому господарстві (на пленарному засіданні лісоводів при лісовій секції С.-Г. Н. К. У., 9-го квітня 1922 р.).

5) Крім того, на III-му Селекційному З'їзді докладено роботи, зроблені під керуванням академіка Є. Ф. Вотчала студентами Міною, Бутовським і т. д. (див. вище №№ 1, 2, 5, 7).

С) У „Трудах II-го с'їзда по селекційно-семянному делу“ надруковано доклад під заголовком „К постановке вопроса по борьбе с засухой“ (шляхом селекції).

Д) Зроблено два популяризаційні доклади:

- 1) Ч. Дарвін та його наукова діяльність (в домі Праці та Науки, 28-го квітня 1922 р.).
- 2) К. С. Тімірязєв та його наукові праці (у Хемічному Т-ві студентів К. П. І., 9-го грудня 1922 р.).

Е) Організаційна діяльність:

- 1) Виробив програми та статут і довів до затвердження при КПІ—спеціальні курси для робітників по підсочці, що існували вже 2 роки, як приватне починання.
- 2) Консультував та контролював технічний бік підсочного (старим франц. способом) промисла Київлісу біля Києва. Промисел на 200 десятинах дав більш як 1500 пудів живиці. У такому типі та розмірі це перша спроба на Україні.

Ф) Інша діяльність.

- 1) Провадив лекції, керував лабораторією фізіології й анатомії рослин та мікробіології в К. П. І.
- 2) Читав курс ботаніки в Державному Хемічно-фармацевтичному Інституті.
- 3) Був членом та завідувателем при дослідчій кафедрі біології (ботаніка) при Всеукраїнському Науковому Інституті.

КАТЕДРУ ПРИКЛАДНОЇ ФІЗИКИ займав академик В. І. СРЕЗНЕВСЬКИЙ, який заразом головував у Фізично-Географічному Інституті, Комісії для питаннів геофізики та Метеорологічній обсерваторії. У цих установах зосереджувалася його діяльність. Але, як згадано вище, перші дві установи од 1-го березня позбавлено коштів, одержуваних од Академії, хоч праця і продовжувалася Комісія мала протягом року 9 засіданнів, на яких, крім організаційних питаннів, розглядувано та обговорювано доклади проф. Артем'євського, Вотчала, Де-Метца, Косоногова, Опокова, Орлова, Срезневського, співробітників Кучина та Лапинського; брала участь ціла низка ще інших осіб. Що до фізично-географічного Інституту, то свіді його праць можна бачити в численних рисунках (С. Н. Ничкевич), опрацюванні температури ґрунту для Києва (М. І. Баранова), багаторічних висновках для снігової поволоки та инші метеорологічних елементів по 1922 р. включно. Частину цих висновків надруковано в українському перекладі підручника метеорології Вебера. Чималу частину часу присвячено дослідям над посухами України, причому кошти на цю роботу дав Цукротрест. Питання було поділено на дві половини: ботанічно-агрономічну розробляли проф. Вотчал та Колкунов у новім селекційнім Інституті, а свобідне парування вивчав академик В. І. Срезневський у метеорологічній обсерваторії власними силами, будуючи інструменти на рахунок „Сортоводного Управління“, результати робіт надруковано в ріжних виданнях (див. нижче). Метеорологічна вага „Ознак посушливості“ зводиться на те, що встановлює важливість спостережень над паруванням. Найбільше значіння має комбінована ознака „парування мінус опади“. Маса переведених спостережень показала, наскільки далеке парування що до оборони од сонця та вітра—од свобідного парування рослинної волної поволоки землі. Вдалим комбінуванням сум температур із сумами опадів пощастило академиківі Срезневському наочно з'ясу-

вати, що існує оптимум тепла та опадів, при яких російський буряк набуває своєї великої пукровости.

В області аерології робота виявилася в тому, що випущено 80 балонів-пілотів і розроблено їх. Половина балонів знялася до 3000 метрів заввишки, тахітим до 10200 метрів, а значно нижче, як у 1921 р., через велику хмарність 1922 р.

Улітку та в осени 1922 р. академікові Срезневському було доручено прочитати військовим літунам курс аерології, давати завдання для польотів, написати інструкцію і організувати інструментальну частину. На жаль справу припинено.

Слід згадати ще про те, що академик Срезневський багато енергії витратив, підготовуючи організацію в Києві сейсмічної станції. На жаль, фінансова криза не дозволила вивезти з Одеси наготовлені інструменти. Чимало сил витрачено без результатів також на організацію дослідчих катедр при Академії Наук. Нарешті в вересні його було одкомандировано до Петрограду для участі у II-й сесії Міжвідомственного Метеорологічного З'їзду.

У звідомному році акад. Б. І. Срезневський надрукував чи здав до друку отакі роботи (по-за Академією Наук):

- А) 1) СРЕЗНЕВСЬКИЙ Б., О центре тяжести атмосферного столба („Метеор. Вестник“ 1922 р.).
2) „ Метеорологические признаки засухи 1891—1922 г. („Вісник Промисловости“ № 3-4, ст. 50).
3) „ Признаки засушливости и сырости для г. Киева 1890-1922 г. („Статистич. Бюлет. КиевГубСтатБюро“ № 3 ст. 141, № 6).
4) „ Кривая предельных линий Центральной России („Физико-Геогр. атлас Моск. сель.-хоз. обл.“).
5) „ Предельные линии, сток и резервуар („Геофизич. Известия“, здано до друку).
6) „ Ознаки посушливости та вохкости після спостережень Київ. Метеорол. Обсерваторії. („Інформ. Бюл. Укрмет“ ч. ч. 18-19, з рисунком).
7) „ Мокрий сентябрь 1922 г. (Ibidem).
8) „ Циклон 28 октября, барическая волна и хроноизобара. З 3-мя картами (Ibidem), здано до друку.
9) „ Метеорологические условия урожая сахара. („Бюллетень Научно-Опытного дела Сортоводно-семянного Управления“. З одним рисунком. Здано до друку).
- В) Метеорологічні інструменти, збудовані по рисунках Б. І. Срезневського 1922:
1) Кишеньковий нефоскоп.
2) Дерновий випарювач.
3) Ассортимент випарювачів для метеоролог. станції.
- С) Зроблено наукові повідомлення на засіданнях II-го відділу:

- 1) Про центр тягару (та геопотенціал) атмосферного стовпа (20-I 1922 р). Надруковано (див. вище).
- 2) Інструкція для користування випарувачами заводу „Фізико-хімік“ (7-VII-22 р.).
- 3) Про стан метеорологічної обсерваторії ВІНО (I-IX-22 р.).
- 4) Ознаки посушливості та вохкості Києва, згідно з дослідями за 33 роки.
- 5) Забута гіпсометрична формула Крелле і політропічна атмосфера (23-XI; здано до друку).
- 6) Мішання кольорів (розвиток Максвелєвого трикутника). (24-XI 1922 р.).
- 7) Застосування графіків до ріжних узагальнень, навіть у соціяльних явищах (22-XII-22 р.).

КАТЕДРУ ФІЗИКИ дуже недовго займав академик Й.Й. КОСОНОГОВ, що помер незабаром після обрання. Але він довго працював у Комісії для питаннів геофізики та був її діяльним членом. Року 1922 вийшла його робота:

КОСОНОГОВ Й. Й. О газодвижущей силе, возникающей при контакте разнородных пористых тел („Известия Ивано-Вознесенского Политехнич. Института“ № 6 1922 г., також окрема відбитка).

Мається видати інші його роботи за останній рік (у виданнях Академії).

КАТЕДРА НАРОДНЬОГО ЗДОРОВЛЯ, ГІГІЄНИ ТА САНІТАРІЇ, яку займає академик А.В. Корчак-Чепурківський, повстала власне в 1922 р., бо-ж проф. Д. К. Заболотній, обраний на катедру експериментальної медицини та епідеміології, яка існувала раніш, ще не приїхав із Петрограду. Коли до цього додати, що через укорочення штатів, робота обох катедр зовсім припинялася, то буде ясно, що все зроблене — то діло лиш обох академиків та їх добровільних співробітників. Академик А. В. Корчак-Чепурківський продовжував свої дослідди: 1) над періодичністю епідемії у дитячому віці, а також, з'ясував відмінний характер розвитку холери під час нових епідемічних захворювань, як от висипний, поворотний, черевний тиф та інші. Він також продовжував завідувати та 2) керувати працею тих, хто взявся збирати статистичний матеріял до санітарного стану Української людности, а саме про смертність та захворюваність; потім, завдяки тому, що настала деяка змога користуватися закордонною літературою, академик А. В. Корчак-Чепурківський поробив певні поправки та додатки в своєму 3) виготованому до друку курсові „Живлення та харч“, вставивши туди нові дані про амінокислоти й вітаміни. Він продовжував 4) головувати у Медичній Секції бувш. Наукового Товариства, де робилися ріжні доклади з теоретичної та практичної медицини. Рівночасно він головував у 5) Педагогічній Комісії. Продовжував давати теми та вказівки для розроблення питаннів із парини соціяльної гігієни та евеніки членам Медичного студентського Наукового Товариства при Українській лектурі Київського Державного Медіциністута.

КАТЕДРУ ЗООЛОГІЇ займає академик І. І. ШМАЛЬ-

ГАВЗЕН. Вважаючи на те, що його призначено лиш улітку 1922 р. і ні лабораторії, ні співробітників у нього тим часом нема, то звідомлення зводиться до його особистих праць, які являють собою почасті продовження колишніх експериментальних дослідів, почасті захоплюють нову область у порівняльній ембріології. Експериментальні досліді торкаються:

1) Явища регенерації в амфібій (доклада читано на Київській Зоологічній Конференції), причому пощастило встановити, що так звана атавістична регенерація не має нічого спільного з атавізмом. Крім того робилися: 2) трансплантація зачатків кінчин у личинок безхвостих амфібій і 3) трансплантація регенератів у личинок тритона та аксолотлів. Далі: 4) почато широко порівнювати морфогенезу в ембріонів різних тварин, щоб з'ясувати значіння того способу, яким зародок годується, для розвитку його органів.

ЧИТАНО ТАКІ ДОКЛАДИ:

- 1) Про походження наземних тварин.
- 2) До питання про вплив функційного роздратування на регенерацію в амфібій.
- 3) Нові досліді над переживанням частин організму.
- 4) До питання про походження автостилії в дводихних та наземних хребовців.
- 5) Підвісний апарат у риб та його перетворення у наземних хребовців.

ПРИМ.: Доклади 1, 2, 3 читано на Конференції Київських Зоологів, 4, 5 читав проф. Д. О. Белінг на першому Всеросійському З'їзді зоологів у Петрограді в грудні 1922 року.

ЗДАНО ДО ДРУКУ ОТАКІ РОБОТИ:

- 1) SCHMALHAUSEN I., Ueber die Autostylie der Dipnoi und der Tetrapoda (в „Anatomischer Anzeiger“).
- 2) „ Das Suspensorialapparat der Fische und die Probleme der gehörknöchelchen (в „Anatomischer Anzeiger“).
- 3) К вопросу о происхождении аутостилии у двудышащих и у наземных позвоночных. („Русский Зоологич. Журнал“).
- 4) Основы сравнительной анатомии позвоночных животных (Госиздат, Москва).

ЗООЛОГІЧНИЙ КАБІНЕТ (колишній Музей) після вкорочення штатів має тільки 5 співробітників, включаючи директора Кабінету, академіка М. Т. КАЩЕНКА: консерватор та вчений спеціаліст М. В. Шарлемань, вчені спеціалісти—В. А. Караваяв, І. І. Клодницький, С. Я. Парамонов та вчений співробітник М. Л. Щербина і постійні співробітники: Совинський, Добржанський, Шелюжко та Кістяковський.

Не вважаючи на значне вкорочення штатів, робота провадилася по старому, колекції доповнювалися, в праці брали участь

не тільки штатні, а й нештатні. Значно збільшилася орнітологічна колекція (не менш од 1500 екземп., переважно з Київщини) в обмін од Київського Пролетарського Музею. Крім того ціла низка осіб передала невеличкі колекції (М. Шарлемань, М. Щербина, С. Кістяковський, Л. Пуртенко). Значно збільшилася колекція метеликів, що їх збирали В. І. Ліндеман (2 шаховки) та В. В. Совинський (по-над 1000 екземплярів). Колекція жуків збільшилася збірками В. М. Лучника (більш од 50 коробок) та В. В. Совинського (1160 екземп.), а також азійськими та африканськими жуками В. А. Караваєва. У монтуванні колекцій особливі послуги приніс В. А. Караваєв, власноручно зробивши багато коробок.

Зоологічний Кабінет одвідували екскурсії: слухачі Київського Кооперативного Технікума (дівчи), Курсів Соціального виховання (5 разів) групами по 30-50, приїзжі вчителі то-що. Ріжні справи рішались на засіданнях Ради, в яку входять усі штатні співробітники. Біжучі господарські справи провадив консерватор. Зоологічний Кабінет брав найближчу участь в організації обох конференцій Київських Зоологів. На Всеросійській з'їзд зоологів у Петрограді було одкомандировано М. В. Шарлеманя та С. Я. Парамонова. На певну сесію Асканійського Кабінету в Асканії Новій у червні їздив В. А. Караваєв.

Розгляньмо роботи кожного співробітника окремо.

Шарлемань М. В. екскурсував по Київщині та Остерському повіті, збирав матеріяли для Кабінету і робив зоологічні дослідди. На підставі матеріялів Зоологічного Кабінету та Зоологічного Музею в Петрограді він опрацював такі роди птахів: *Syngrammus*, *Sturnus*, *Haematorpus*, *Falco* та інші. Почав монографічно опрацьовувати матеріяли до орнітофауни Київщини.

НА ДРУКОВАНО ТАКІ РОБОТИ:

- 1) Шарлемань М. В., Про деяких рідких птахів Київщини („Укр. Наука“, т. I, Київ).
- 2) Шарлемань М., Словник української орнітофауни („Матер. до укр. природ. термінології та номенклатури“ III, в. I).
- 3) „ Заметка о некоторых ракообразных (*Amphiroda* et *Cladocera*) Днепра („Гидробиолог. журнал“ 1922 ст. 322—324, німецьке резюме).
- 4) „ Б о б р (*Castor fiber*) в Остерск. уезде Черниговск. Губернии (*Ibidem*).
- 5) „ Кулик-сорока Сиваша (*Ibidem*).
- 6) „ Весна в околицях Київа (кілька заміток в „Информаци. бюл. Укрмета“ і в „Пролет. Правд.“).
- 7) „ Певна кількість рецензій (хроніка наукового життя в „Вісникові С.—Г. Наук. К-ту“ та інші видання).

В и г о т у в а н о д о д р у к у .

- 1) „ Спроба поділу України на зоогеографічні райони (1 1/2 аркуші, „Матеріал до районізації“).

- 2) " Нарис фауни України (1 аркуш), українською та російською мовою, в збірн. („Українознавство“).
- 3) " До фауни Чернигівщини (в „Записках“ II-го відділу ВУАН).
- 4) " Про де-яких раковців (Crustaceae) Дніпра.
- 5) " Номенклатура савців (Mammalia ibidem) україн фауни.
- 6) " Номенклатура земноводників (Amphibia) україн. фауни.
- 7) " Номенклатура плазунів (Reptilia) української фауни.
- 8) " Номенклатура риб (Pisces) українськ. фауни.
- 9) " Agadwall Chaulelasmus streperus L) from Great Britain (Надіслано до „British Birds“)
- 10) Шарлемань М., Systematische Miscellen (надсилається до „Ornitologische Monatsberichte“).

Мають друкуватися в „Матеріалах до Української термінології та номенклатури“.

Протягом року Шарлемань прочитав чимало докладів; значимо прочитані на Конференції Київських Зоологів (і на I-му Всеросійському з'їзді зоологів у Петрограді № 1 та 2-й):

- 1) Нові відомості про фауну птахів Київщини.
- 2) Спроба поділу України на зоогеографічні райони.
- 3) Про необхідність заснування в Києві дослідної кафедри зоології.
- 4) Про діяльність зоологічних кабінетів ВУАН.
- 5) Про роботу Бюро зоологічної Конференції.

На засіданню Зоологічної Секції:

- 6) Сучасне поширення птахів Східної Європи в зв'язку з четвертинною історією землі.

Протягом 1922 року М. В. Шарлемань головував у Зоологічній Секції, головував у Комісії для організації Конференції Київських Зоологів, заступав голову Асоціації Зоологів, заступав директора Дніпрянської Біологічної Станції, був членом Комісії для скликання Всеукраїнського Наукового Конгресу, на Всеросійському З'їзді Зоологів був обраний на почесного Голову Секції Систематики та Зоогеографії і. т. п.

Вчений спеціаліст В. А. Караваєв улітку збирав мурав'їв (Formicidae) в околицях Харкова та Асканії і склав картковий бібліографічний каталог мурав'їв Індо-Малайського Архіпелагу (коло 5216 номерів), встановивши низку нових видів та різноставів. Виготовував до друку дві роботи:

- 1) Myrmecologische Miscellen (для „Ежегодника Зоологич. Музея РАН“).
- 2) Заметка по поводу нахождения двух представителей сем. Mantidae в Киев. губ. (там таки).

Д О К Л А Д И :

- 3) Суспільність у мурав'їв та різні її форми (на Весняній сесії Конференції Київськ. Зоологів).
- 4) Як знаходять мурав'ї дорогу до свого гнізда (на весняній сесії Конференц. Київськ. Зоологів).

Учений Спеціаліст С. Я. ПАРАМОНОВ продовжував вивчати двокрильців (Diptera). Опрацювавши свої колекції та двічі їздивши до Зоологічного Музею РАН, він описав 4 нові види *Prorachtes* (один із Херсонщини, 3 з Персії), один новий вид *Fallenia Semenovi* (з Персії). Почав монографічно опрацьовувати роди *Coprophorus*, *Zomatia* та *Amictus*. Зібрав матеріал для розроблення фавни двокрильців Київщини. На весняній Конференції Київських Зоологів прочитав доклад—„Про птахів, що зникають на Дністрових плавнях“.

Учений спеціаліст І. І. КЛЮДНИЦЬКИЙ продовжував вивчати попелиць (Aphididae) України. З кінця квітня протягом місяця він екскурсував по Київщині, збираючи з доручення Цукортресту ентомологічний матеріал. На Конференції Київських Зоологів він прочитав такі доклади:

- 1) Про локалізацію та природу чинників спадковости.
- 2) Атипичні сперматозоїди у *Tritonium*.
- 3) Ентомологічна експедиція Цукортресту по Київщині на весні 1922 року.

На прилюдному засіданні Зоологічного Музею ВУАН 27-го січня 1922 року:

- 4) Значіння студій над фавною для країни та держави.

Виготовано до друку та знаходиться в рукопису:

- 5) Наблюдения по морфологии и физиологии некоторых простейших.
- 6) К развитию атипических сперматозоидов у *Tritonium corrugatum* (коло одного аркуш. текста, з 20 малюнками).
- 7) *Stenocallis Dobrovljanskii* sp. n. (новий вид).
- 8) К вопросу о значении воды для питания насекомых.
- 9) Основание учения о наследственности.

Науковий співробітник М. Л. ЩЕРБИНА екскурсував по Київщині та Чернигівщині; протягом 42-х весняних екскурсій він провадив зоологічні дослідження та збирав колекції.

На осінній Конференції Київських Зоологів він прочитав доклад:

- 1) Цікаві орнітологічні знахідки в околицях Каїва.

П о д а в д о д р у к у в в и д а н н я х А к а д е м і ї Н а у к :

- 2) Замітки про де-яких звірів Волині.
  - 3) Матеріали до вивчення орнітофавни Волині.
- Секретарював у Комісії для організації весняної Конференції Зоологів і в Зоологічній Секції ВУАН.

Постійний співробітник В. В. СОБИНСЬКИЙ продовжував вивчати метелики (Lepidoptera) Київщини та Чернігівщини, зробивши 49 екзурсій. Всього зібрано коло 3300 екземп. різних безхребтовців для Зоологічного Кабінету ВУАН. З-поміж його збірок за 1922-й рік є скільки цікавих з зоогеографічного погляду знахідок. Визначив усіх зібраних ним *Rhopaloscega*. Продовжував географічний каталог метеликів України; за цей рік він написав 732 картки, а всього із зроблених 3268 карток.

Постійний співробітник Т. Г. ДОБРЖАНСЬКИЙ продовжував вивчати:

1) Генітальну систему та імагінальну діяпаузу *Coccinellidae*, 2) палеарктичну *Coccinellidae* і 3) фауну *Hemiptera-Homoptera-Auchenorrhyncha* Київщини та сусідніх губерній. На весні він одбув чималу екскурсію по цукроварнях Київщини (маршрут більш од 1000 верстов), причому зібрав значний ентомологічний матеріал. Улітку він їздив до Петрограду та Москви, узімку вдруге до Петрограду, де працював у Зоологічному Музею РАН.

Він надрукував такі роботи:

1) Предварительный отчет о работах Ентомологической Экспедиции по обследованию вредителей свеклы, сярязанной Киевским Областным Управлением Сахаротреста весной 1922 г. („Вісн. Цукр. Промисловости“ 1922, № 5-6 ст. III-115).

В и г о т у в а в д о д р у к у :

- 2) Исследование над половым аппаратом солнечных коровок (*Coccinellidae*) (8 аркунів).
- 3) О географической и индивидуальной изменчивости *Adalia bipunctata* L та *Adalia 10-punctata* L (друкуватиметься в „Русск. Ентомолог. Обзор.“)
- 4) *Species novae Coccinellidarum centrali-asiaticae* (спільно з А. П. Семеновим-Тянь-Шанським); описано новий рід і 3 нові види, друкуватиметься в „Русск. Ентомолог. Обзор.“).

Крім того він прочитав цілу низку докладів на 2-х конференціях Київських зоологів, на ентомологічному З'їзді в Москві, на I-му Всеросійському З'їзді зоологів у Петрограді, на засіданнях Зоологічної Секції ВУАН, Російського Ентомологічного Т-ва, Ради південної місцевої Станції оборони рослин од шкідників то-що.

Д о к л а д и , ч и т а н і н а к о н ф е р е н ц і ї К и ї в с ь к . З о о л о г і в :

- 5) Про хвилі життя.
- 6) Досліди над жіночим половим апаратом у сонечок.
- 7) Імагінальна діяпауза в сонечок.
- 8) Нові роботи над визначенням полу.

Д о к л а д , ч и т а н и й у З о о л о г і ч н і й С е к ц і ї :

- 9) Робота Петроградських та Московських зоологів за останній час і нова чужоземна біологічна література.

1922 року його обрано на члена Російського Ентомологічного Товариства

Постійний співробітник Л. А. ШЕЛЮЖКО продовжував вивчати метелики (Lepidoptera). Експерсував та збирав матеріали в околицях Києва; межи цим матеріалом є чимало цікавих із зоогеографічного погляду знахідок. Надрукував таку роботу:

Цікаві лепідоптерологічні знахідки на Україні („Укр. Наука“ т. I. 1922 р.).

Секретарював на I-й конференції Київських Зоологів.

Нештатний практикант О. Б. КІСТЯКОВСЬКИЙ протягом року зробив 94 екскурсії по Київських околицях, збираючи орнітологічний матеріал для Зоологічного Кабінету і роблячи фенологічні спостереження. З-поміж цих збірок є низка цікавих знахідок, які доповнюють наші відомості про орнітофауну Київщини. На засіданні Зоологічної Секції він прочитав доклад: Біологічні спостереження над звичайним мартином (*Chroicocephalus ridebundus* L.) і брижачем (*Pavoncella rugosa* L.) у Київських околицях.

КАТЕДРУ ПРИКЛАДНОЇ ХЕМІЇ займав академик В. Г. ШАПОШНІКОВ, обраний лише у червні 1922 р. Тому, що він не мав ані лабораторії, ані коштів на катедру, то роботу свою він одробляв у власній хемічній лабораторії при Політехнічному Інституті. З робіт експериментального характеру закінчено та виготовлено до друку:

1) Определение малых количеств серной кислоты в присутствии больших количеств солей в применении к анализу красящих веществ, на волокнах.

2) Применение метода Кьельдаля к определению красящих веществ, богатых азотом и субстантивно-адсорбированных волокном.

Крім того, він зредагував та виготовував до друку I-й і 4-й том свого відомого твору:

3) Влажность русских льнов (2-й та 3-й том надруковано ще в 1918 р. завдяки допомозі Зовнішторга та Об'єднання льонних підприємств).

Ч и т а н і д о к л а д и :

1) Загальні перспективи для розвитку хемічної промисловости в Росії та на Україні (на відкритті Хемічної Секції в „Дому Праці та Науки“ в Київі).

2) Загальні міркування про спеціалізацію технікумів на Україні (читано в Методологічному Комітеті в Харкові).

3) Про виробництво целюлози із костри (доклад у Техно-Економічній Раді при Центрбумтресті в Москві).

Протягом звідомного року академик В. Г. Шапошніков двічі був у командировці: 1) їздив до Москви та до Харкова, командирований од Кожтреста в справі організації КожТехнікума в Київі та кушівні книжок, 2) удруге до Харкова, щоб з'ясувати питання про Починківського БумТехніка в Харківському Главарофобрії.

Взагалі треба сказати, що вся організаційна праця коло від-

криття в Києві технікума (от як положення про управу, навчальні плани програми та реалізація всього того) лежала на академікові В. Г. Шапошникові.

А К Л І М А Т И З А Ц І Й Н И Й С А Д. Директором його є академик М. Т. КАЩЕНКО. Як що переглядати звідомлення за останні роки то легко помітити, що матеріальне становище Акліматизаційного саду щороку де-далі, то все більше погіршувалося. Особовий склад Саду не раз укорочувано і, нарешті, всіх його співробітників переведено до категорії позаштатних. Частина їх припинила роботу зовсім, а решта працювала не так пильно, бо-ж треба було якось заробляти на прожиток. У звідомному 1922 році продовжували більше-менше працювати: наукові співробітники Д. П. Лук'янов та С. А. Рябова, садівник С. Д. Лубкін та практиканти — С. М. Сенінська, Е. А. Рябова, Н. В. Фаворський і В. І. Дю-Вернуа.

Тому що в осені 1921 р. найстаріша (та найкраща) частина Акліматизаційного Саду одійшла до Політехнікума, то на новому місці на Дорогожицькій вул. (№ 45) багато довелося заводити зпочатку. Хоч при надзвичайно вбогих коштах було дуже тяжко, проте все-таки врешті пощастило це зробити. В 1922 році були плантації отаких пород лікарських рослин: *Rheum paltatum tanguticum Maxim.*, *Cannaabis indica*, *Salvia officinalis L.*; *Sinapis nigra*, *Cnicus benedictus*, *Purethrum carneum*, *Iris florentina L.*; *Papaver somniferum L. album*; *Adonis vernalis L.*; *Gentiana lutea L.*; *Foeniculum officinale L.*; *Pimpinella anisum*, *Ruta graveolens L.*; *Matricaria Chamomilla*, *Digitalis purpurea L.*, *Mentha japonica auct. (Mentha aquatica var. piperascens)*, *Hyssopus officinalis L.*, *Datura stramonium L.*, *Chrysanthemum cinerariaefolium*, *Althaea officinalis L.*, *Melissa officinalis L.*, *Atropa belladonna*, *Origanum vulgare L.*, *Thymus vulgaris*, *Euryangium Sumbul Kaufm.*, та деякі інші.

Як і за минулих років з маку зібрано опіум, крім того, зроблено експерименти для того, щоб зробити щеплення гібриди поміж картоплею та блекотою (*Hyosciamus niger L.*), однак результат був негативний. У звідомному році вперше виконано кілька коренів бухарського сумбула. Виявилось, що вони цілком зберігають свій мушкатний аромат, властивий їм на їхній батьківщині. Виведені витривалі для Києва породи брусквинь та морелів, що вже щедро оwoчували, залишилися в старому Саду. Однак із насіння цих дерев, посаджених в осени 1921 року, здобуто чимало нових молодих дерев тих самих пород. Тим що ці нові дерева — то вже третє покоління акліматизованих сортів, можна сподіватися, що вони будуть ще витриваліші як ті, котрі залишилися в старому Саду. Крім того, пощастило ще перенести до нового Саду черешкові екземпляри найцікавішої породи, а саме — червонобурих порічок, вироблених з однієї своєрідної різностати сибірської чорної смородини.

Нажаль, за браком спирту та хемічних реактивів, перевести хемічний аналіз продуктів, які здобуваються од цих сортів, минулого 1923 р. було неможливо.

З грудня 1922 р. Акліматизаційний Сад став одержувати деякі кошти безпосередньо од Наукового Комітету НарКомПроса. Це подає надію на те, що діяльність Саду відновиться в повному розмірі.

Академик М. Т. Кащенко в а д р у к у в а в отакі роботи в „Ежегоднике Зоологического Музея РАН“.

- 1) О значении подвидов и вариаций.
- 2) Meledes subgenus novum.

З дано до друку (до „Записок II-го відділу“).

- 3) Огляд нелікарських культур Акліматизаційного Саду.
- 4) Короткий перелік лікарських культур Акліматизаційного Саду.
- 5) Вплив посухи 1921 р. на рослини Акліматизаційного Саду.

Доклади, читані на засіданні Конференції Київ. Зоологів.

- 6) Удосконалення людського роду.
- 7) Як відтворювати зоологічні малюнки білими рисами на чорному фоні.
- 8) Спосіб графічного дослідження.
- 9) Про походження альтруїзму.

КАТЕДРУ ХЕМІЇ займав академик В. О. ПЛОТНИКОВ, він — таки головував у Комісії для вивчення будови атому. Ця Комісія існувала до березня 1922 року. Під безпосереднім керівництвом академіка В. О. Плотнікова в лабораторії, якою він завідував, переведено оці експериментальні роботи, на теми розроблені В. О. Плотніковим:

- 1) Рабинович М. А., Термический анализ системы эфир-фосфорная кислота (виготовано до друку).
- 2) „ Электропроводность кристаллической фосфорной кислоты (надруковано в „Сборн. Научн. Ком.“).
- 3) Финкельштейн В. С., Криоскопия крепких водных растворов (докладено на зібранні дослідчих катедр).
- 4) Финкельштейн В. С., Криоскопия бромных растворов (докладено на засіданні дослідчих катедр і друкується в німецькому журналі).
- 5) Фишер П. З., Электрохимия кристаллических бромидов (докладено на Зібранні дослідчих катедр і надруковано в „Сборн. Научн. Ком.“).
- 6) Изабеков В. А., Растворы в бромистом алюминии. Термический анализ (надруковано в „Сборн. Научн. Ком.“).
- 7) „ Электролиз растворов в бромистом алюминии.
- 8) Якобсон С., Кристаллизация раствора фосфорной кислоты в эфире.
- 9) Саркисянц, Электролиз без электродов.

На прилюдних засіданнях Дослідчої Катедри Хемії під головуванням В. О. Плотнікова зробили доклади: В. С. Фінкельштейн, М. А. Рабинович, П. З. Фішер, І. Я. Штрум і Н. А. Прилежасьв.

У 1922 році академик В. О. Плотніков зробив доклади:

- 1) О строении и превращении атома (5-го лютого).
- 2) О связи рентгеновского спектра со спектром ультрафиолетовых лучей (Комісія для вивчення будови атому, 2-го лютого).
- 3) О рентгеновских лучах (5-го квітня).

У Комісії для вивчення будови атому під головуванням академіка В. О. Плотнікова прочитано низку докладів, спис яких подано до Канцелярії В. У. А. Н.

У семінарі Дослідчої Катедри Хемії під головуванням акад. В. О. Плотнікова зроблено низку докладів:

Академик В. О. Плотніков професорував у К. П. І., був товаришем голови у Київському Бюрі Всеукраїнського Наукового Комітету, головував у Комісії для вивчення будови атому, завідував дослідчою катедрою хемії, завідував Секцією фізичної та неорганічної комісії при Дослідчій катедрі Хемії.

БОТАНІЧНИЙ САД, на чолі якого стоїть академик В. І. ЛИПСЬКИЙ, досі не здобувши давно очікуваної ділянки землі, мусів був обмежитися науковими роботами. При цьому треба сказати, що після вкорочення штатів у ньому залишився тільки один науковий співробітник, Є. І. Бордзіловський.

Є. І. БОРДЗІЛОВСЬКИЙ продовжував: 1) опрацьовувати гербарний матеріал до флори України, що відноситься найбільш до сім'їв *Rariolopaseae* та *Gramineae*. А разом із цією роботою він складав дихотомічні таблиці для визначення видів, а також докладно описував ті види та різності, котрі в нас трапляються. 2) Далі, він розпочав складати звіт літературних даних, що до родовищ та походження рослинних видів на Україні. Такий звіт він склав поки-що для деяких сім'їв однопрозябцевих (*Monocotyledones*). 3) Продовжував опрацьовувати свої кавказькі колекції. При цьому він установив деякі нові форми рослин, наприклад, особливу різність горошка *Vicia crasea* L., названу ним *Beuryphylla*, опис її становитиме предмет окремої статті. Далі—особливу різність *Paraver argimone* L. Нарешті—два зовсім нові види родів *Marrubium* і *Verbascum*. 4) Вивчав біологічні особливості деяких багаторічних рослин—що до їх вегетивного відновлення; він сclinивсь особливо на двох рослинах (*Euphorbia virgata* W. K. та *Equisetum arvense* L.). 5) Продовжував вилучати з своїх власних колекцій дублети для гербарія Ботанічного Саду. Вилучено 23 сім'ї, що становлять значну колекцію, прекрасно зібрану; більшість рослин вже передано до гербарія. 6) Улітку зробив 15 екскурсій по Київських околицях, причому зібрав щось із 400 видів рослин, а також колекцій насіння. Особливу увагу звертав на зміну рослинності залежно од руїни в природі. 7) До друку виготував статтю під заголовком: *Novitates florum Transcaucasiae*.

МІКРОБІОЛОГІЧНИЙ ІНСТИТУТ, директором якого є професор Хв. З. ОМЕЛЬЧЕНКО, в 1922 році закінчив трьохріччя свого існування. Давніша його діяльність була виключно наукова, а тепер Інститут нерідко виконував практичні завдання, аналізуючи заразу хороб під мікроскопом та іншими способами. У цьому році в Інституті засновано новий відділ—експериментальної біо-психології, завідувати яким запропоновано професорові А. І. Сковороді-Зачиняєву. І взагалі наприкінці року виникла думка—поширити план та програм робіт і навіть змінити трохи назву Інституту. Року 1922 Мікробіологічний Інститут перебував в тісному звязку з Ветеринарно-Зоотехнічним Інститутом та МедІнститутом і в його приміщенні відбувалися лекції та демонстрації з різних галузів мікробіології, паталогічної фізіології і шкіряних хороб.

Наукова діяльність Мікробіологічного Інституту складалася з наукової діяльності самого директора та його двох наукових співробітників, обраних у 1922 р., професорів А. М. Тижненка та А. І. Сковороди-Зачиняєва.

Директор Інституту проф. Хв. З. ОМЕЛЬЧЕНКО здав до друку („Записках“ II-го відділу):

- 1) Ще деякі міжплини до оброблювання спорядунків дрібнорозглядних.
- 2) Колоїдальний метод для розпізнавання хвороб.
- 3) Аналогія спірохет у тварин з тими,—що знаходять при пранцях (сифіліс) у людей.

В и г о т у в а н о д о д р у к у :

- 4) Біологія велетенських комірок.

Крім того він почав складати „Підручник загальної мікробіології“ українською мовою. По-за тим Хв. З. Омельченко читав лекції в Київському Ветеринарно-Зоотехнічному Інституті.

Науковий співробітник проф. А. М. ТИЖНЕНКО зробив отакі роботи:

- I) На засіданнях Київського Дерматологічного Т-ва демонстрував: 1) випадок *lues gumosa* та 2) випадок *naevus linearis atrophicus et depigmentosus*.
- II) Зробив повідомлення в медичній Секції ВУАН про *Melanodermitis toxica*.

III) Здав до друку: 1) статтю *Melanodermitis toxica* (6-та книжка „Київського Мед. Журнала“); 2) Реферат Wise and Abramovitz. 3) Реферат А. Klagenbeck про довільне повстання в кролів спірохет, подібних до побудників сифілісу, 4) реферат К. Kreffting, гоїння сифілісу виключно *alt. salvarsan*'ом, („Derm. Zeitschr.“ 1922. XXXVI. 5). Реферат E. Schmidt, до питання про ксантому („Arch. für Dermat. und Siph.“ 1922, Bd. 140). 6) Реферат F. Blumenthal, Про походження антител в кров'яній сироватці слабих на трихофітію людей („Dermat. Zeitschrift“ 1922, Sept.).

Крім того Тижненко А. М. працює над питанням про мікроскопічну будову *naevus linearis atrophicus et depigmentosus*. Науковий співробітник, проф. А. І. СКОВОРОДА-ЗАЧИНЯЄВ присвячує свій час найбільше питанням біо-психології, намагався виробити курс цієї нової науки, яку він читав у Ветеринарно-Зоотехнічному Інституті. Багато часу пішло на те, щоб зібрати потрібний матеріал, скласти курс лекцій, виробити українську термінологію, не кажучи вже про трудність з'ясувати ті чи інші закони біо-психології.

ГЕОМЕТРИЧНИЙ ІНСТИТУТ, директором якого був проф. М. О. СТОЛЯРОВ, з початку року пережив укорочення штатів, так що залишився один директор. Після того Спільне Зібрання постановило клопотатися, щоб Геометричний Інститут було віднесено до дослідчих кафедр, але цього не зроблено. Отже і директор опинивсь по-за штатом і платні не одержував.

М. О. Столяров продовжував працювати над складанням курсу основ аналітичної геометрії. Крім того він написав роботи: Априорність механіки та Принцип відносності. З доручення Спільного Зібрання був

членом Таркома і членом Комісії для вилучення цінностей, непотрібних установам Академії, на користь голодним.

КОМІСІЯ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ ПРИРОДНИХ БАГАТСТВ УКРАЇНИ, що раніш мала численний персонал, звелася тепер до одного секретаря. Головував у ній акад. П. А. Тутковський, секретарював В. В. Різвиченко. Звідомлення все-таки подано од Секції Гідрологічної.

Завдачі Гідрологічної Секції—виучування та оцінка водяного багатства України,—а остаточно завдача є доцільна організація всього водного господарства України, як для меліорації землі, так і для допомоги сільському господарству, а також для використання водних артерій, для плавби по річках та для використання дешевої водної енергії—„білого вугілля“. Багато робіт почато і зроблено досить за ці три роки, але раптове безрешне вкорочення перервало працю; вона продовжувалася який час, а потім поволі завмерла.

Старший гідрограф К. А. Деллен продовжував працювати над складанням покажчика до літератури про гідрологію та гідрографію України, причому зібрав більш од 1200 карток.

Вчений секретар Н. Т. Папкова продовжувала збирати матеріяли що до закордонних гідроелектричних установок, а Е. Ф. Гершельман що до гідрографічних описів закордонних річок та озер (надто американських).

Голова Секції проф. М. І. Максимович працював над описанням Дніпра та опрацював перші два розділи цього твору, виготовлені до друку розміром на 52 сторінки (друковані).

ДНІПРЯНСЬКА БІОЛОГІЧНА СТАНЦІЯ (у Старосіллі, Чернигівщина, Остер. пов., за 18 верстов од Києва) перейшла до завідування II-го відділу тільки в минулому 1922 р. Спочатку штат її становив 7-ро чоловіка, в тому числі і директор її проф. Д. О. Белінг, але потім, після загального вкорочення штатів, залишилося два чоловіка,— проф. Белінг, як завід. Станцією (в званні вченого спеціаліста) та завід. господарством П. А. Сіверцов. Власного приміщення Станція не має, а міститься в домі Старосільського лісничого (Остерськ. пов. на Чернигівщині) П. А. Сіверцова, що ласкаво дав дві кімнати. Огут працюють приїзж на який час зоологи та ботаніки. Станція має ще приміщення (будинок) на Трухановому острові, але будинок той зіпсувався і чималу частину його майна розкрадено. Станція двічі клопоталася про те, щоб їй дали місце та будівельного матеріялу, але поки-що без результату. У місці станція має тимчасовий притулок у Зоологічному Кабінеті ВУАН. Як указано вище, сюди до Старосілля приїздила ціла низка спеціалістів, що або працювали на місцях, або робили більш-менше довгі екскурсії. Таких екскурсій в 1922 році одбуто 3. Одна вгору Дніпром, дві інші по Дніпру та Тетереву. Вагали-ж на Станції працювали такі особи: проф. Д. О. Белінг (що збирав матеріял до риб, Ostracoda та інших груп тварин), Ю. Горощенко (Trichoptera), І. С. Грезе (шкідники лісу), Т. Г. Добржанський (ентомофавна), П. А. Бзєрський (орнітофавна), Ю. М. Марковський (планктон, Cladocera),

Ю. К. Петрушевський (Protozoa), Ю. Н. Семенкевич (орнітологічні спостереження), В. В. Совинський (Lepidoptera, — метелики), М. Г. Холодний (мікробіологія та біологія *Salvinia natans*, *Lysimachia nummularia*, *Sempervivum*), М. В. Шарлемань (орнітофауна, проліт птахів). П'ятеро з зазначених осіб (Холодний, Совинський, Шарлемань, Марковський та Єзерський), являються нештатними співробітниками. У грудні міс. Д. О. Белінг був одкомандирований до Петрограду на Всеросійський I-й З'їзд зоологів.

Д. О. Белінг зробив отакі доклади на конференції Київських зоологів:

- 1) Некоторые данные по ихтиофауне р. Днепра.
  - 2) Работа гидробиологов в России и на Украине за последние годы.
  - 3) На I-му Всеросійському з'їзді зоологів у Петрограді.
  - 4) Днепровская Биологическая Станция и ее работа по изучению фауны р. Днепра.
  - 5) Новые данные по ихтиофауне р. Днепра.
- Крім того він здав до друку:
- 6) Научная работа Днепр. Биологической Станции.
  - 7) Новые данные по фауне р. Днепра.

Проф. Д. О. Белінг у своєму звідомленні за 1922 р. подав також короткий історичний нарис Біологічної Станції. Про роботи інших співробітників див. вище Зоологічний Кабінет; про роботи М. Г. Холодного див. нижче.

Як згадано на початку, при Академії Наук було скликано конференцію Київських зоологів, що збиралася двічі,—на весні та в осени. Звідомлення про цю конференцію, багате на наукові результати, до цього додається.

З В І Д О М Л Е Н Н Я

Київської Асоціації Зоологів при Всеукраїнській Академії Наук за 1922 рік.

При Всеукраїнській Академії Наук у 1922 році було скликано дві конференції Київських Зоологів, праці яких завершилися організацією постійної Асоціації при ВУАН.

Ініціатива скликання I-ої конференції належить Зоологічній Секції Фізично-математичного відділу ВУАН, на заклик якого гаряче одгукнулися не тільки Київські Зоологи, а почасти й провінціальні.

Праці I-ої Конференції продовжувалися од 9-го квітня по 29-те Президію обрано в такому складі: почесний голова акад. М. Т. Каченко, голова проф. М. М. Войскобойніков, товариші голови: акад. І. І. Шмальгаузен, проф. Д. О. Белінг та М. В. Шарлемань, секретарі М. М. Воскресенський, С. Я. Парамонов, Л. А. Шелюшко.

У прапях Конференції взяли участь 45 зоологів, серед яких були і привізжі, а також численні гості (надто учні ВУЗ-ів).

На 9-ти засіданнях Конференції, що відбувалися в приміщенні Академії, прочитано оці 26 докладів:

А. Наукові доклади:

- 1) Проф. М. Воскобойников, Современный момент в истории развития Зоологии.
- 2) Акад. М. Кащенко, Усовершенствование человеческого рода.
- 3) В. Караваяв, Общественность у муравьев и различные ее формы.
- 4) С. Парамонов, Об исчезающих птицах плавень Днестра.
- 5) М. Шарлемань, Про деяких рідких птахів Київщини (нові відомості про фауну птахів Київщини).
- 6) Т. Добржанський, О волнах жизни.
- 7) І. Ліндеман, Из наблюдений над луговым мотыльком. (*Botys strictalis* L.).
- 8) Проф. М. М. Воскобойников, Значение лучей в организации скелета позвоночных.
- 9) Проф. Д. Белинг, Некоторые данные по ихтиофауне Днепра.
- 10) Проф. Левитский Л., О хондризомах у протистов.
- 11) Акад. И. И. Шмальгаузен, О происхождении наземных позвоночных.
- 12) К. Шишкин, Биологические наблюдения над *Orgyia antiqua* L.
- 13) І. Клодницький, О локализации и природе факторов наследственности.
- 14) Акад. М. Кащенко, Как воспроизводит зоологические рисунки белыми штрихами по черному фону.
Способ графического изолирования.
- 15) А. Рабинерсон, К сравнительной анатомии позвоночника хрящевых рыб
- 16) Т. Добржанский, Исследование над женским половым аппаратом у солнечных коровок (к вопросу о роли индифферентных признаков в эволюции).
- 17) Ю. Артоблевский, Фауна стрекоз Киевщины.
- 18) М. Воскресенский, Инстинкты самосохранения и раздражительная окраска у бабочек.
- 19) Акад. И. Шмальгаузен, К вопросу о влиянии функционального раздражения на регенерацию у амфибий.
- 20) Проф. М. Воскобойников, С механизме кровообращения в жабрах рыб.
- 21) Проф. Б. Домбровский, Среднее ухо и челюстное сочленение млекопитающих.
- 22) А. Рабинерсон, Элементарный состав скелета позвоночных.

В. Організаційні доклади:

- 24) М. Воскресенский, Проект объединения Киевских зоологов.
- 25) Проф. М. Воскобойников, Об исследовательской кафедре по зоологии.

26) М. Шарлемань, Про необхідність заснування в Києві дослідчої катедри по зоології.

Організаційним питанням було присвячено одно спеціальне засідання, на якому ухвалено такі постанови:

- 1) Періодично скликати зоологічні Конференції.
- 2) Організувати постійне об'єднання Київських зоологів (Асоціація).
- 3) Обрати Бюро з 5-ти членів, якому доручити, щоб воно розробило проєкт статуту Асоціації та скликало наступну конференцію.
- 4) Клопотатися про заснування дослідчої катедри зоології.

У склад Бюро обрано таких осіб: проф. Д. О. Белінга, проф. М. М. Воскобойнікова, акад. І. І. Шмальгавзена, М. Воскресенського та Шарлеманя, які опрацювали проєкт статуту Асоціації і скликали наступну конференцію Київських зоологів у Жовтні того самого року.

Друга конференція Київських зоологів працювала од 20-го по 30-те жовтня і мала всього 10 засіданнів. Президію було обрано в такому складі: почесний голова акад. М. Т. Кащенко, голова проф. М. М. Воскобойніков, товариші голови акад. І. І. Шмальгавзен, М. В. Шарлемань та В. О. Караваїв, секретарі: М. М. Воскресенський, Ф. Г. Добржанський та А. І. Рабінерсон.

Друга конференція була не менш людна, як перша, число приїжджих членів іще помітно збільшилося, а надто інтенсивною була робота ентомологів, так що треба було виділити особливу ентомологічну секцію, яка мала два засідання з 5-ма докладами. Загальне число засіданнів було 10 і на них прочитано всього 32 доклади.

Наукові доклади:

- 1) Акад. М. Т. Кащенко, О происхождении альтруизма.
- 2) В. А. Караваїв, Как находят муравьи дорогу к своему гнезду.
- 3) Ф. Г. Добржанський, Имагинальная диапауза у солнечных коровок.
- 4) Проф. А. Г. Лебедев, Зависимость времени необходимого для развития зернового долгоносика от температуры.
- 5) І. В. Ліндеман, Отношение между весом и количеством пищи у лугового мотылька.
- 6) В. М. Артоболевский, Половые и возрастные особенности в окраске птиц и их филогенетическое значение.
- 7) А. І. Рабінерсон, Жаберные лучи селакхий.
- 8) З. М. Романкевич, О консервировании мозга животных и человека.
- 9) М. С. Спіров, Случай двукорневого происхождения левой позвоночной артерии.
- 10) Ф. А. Цешковський, Демонстрирование препарата vena azygos duplex у человека.
- 11) Проф. М. М. Воскобойніков, К истории одного морфологического вопроса.

- 12) І. І. Клодницький, О развитии атипических сперматозоидов у Tritonium.
- 13) М. В. Шарлемань, Спроба поділу України на зоогеографічні райони.
- 14) М. Л. Щербина, Цікаві орнітологічні знахідки 1921 року.
- 15) М. Портенко, Орнітологічні дослідження на Звенигородщині.
- 16) Акад. І. І. Шмальгавзен, Новые опыты переживания частей организма.
- 17) М. В. Шарлемань, Про діяльність зоологічних кабінетів ВУАН.
- 18) Н. С. Грезе, Номогенез.
- 19) М. Р. Яценко, Шаровская орнитологическая станция.
- 20) Ф. Г. Добржанський, Новые работы по определению пола.
- 21) М. М. Воскресенський, Биологическое действие лучей радия и Рентгена.
- 22) Проф. Д. О. Белінг, О работе гидробиологов России и Украины за последние годы.
- 23) І. І. Клодницький, Об исследовательской энтомологической экспедиции Сахаротреста весной 1922 г.
- 24) І. Б. Ліндеман, Зависимость отношения между весом и прожорливостью гусениц *Botys stricticalis* L., *Plusia gamma* L., *Monetra brassicae* L.
- 25) Р. І. Яценко, Практические выводы из борьбы с луговым мотыльком.
- 26) І. Б. Ліндеман, К вопросу о методе учета значения разных вредителей свекловицы.
- 27) „ Феьобиологические наблюдения над важнейшими вредителями свекловицы.

Організаційні доклади:

- 28) М. В. Шарлемань, О работе Бюро конференции зоологов.
- 29) І. М. Щоголів, Справа боротьби з шкідниками сільського господарства на Україні та її чергові завдання.
- 30) К. Л. Шишкин, Энтомологическая организация Сахартреста.
- 31) М. В. Шарлемань, Вопрос об исследовательской кафедре по зоологии.
- 32) М. М. Воскресенський, Проект устава Всеукраинской Ассоциации Зоологов.

На організаційному засіданні ухвалено такі постанови: 1) клопотатися перед Наркомпросом про заснування в Києві дослідчої кафедри зоології, 2) ухвалено статут Всеукраїнської Асоціації зоологів. Крім того на останньому засіданні ентомологічної секції ухвалено резолюцію про сільсько-господарську станцію Наукового Комітету та про боротьбу з шкідниками на Україні.

До складу Ради Асоціації обрано таких осіб: акад. І. І. Шмальгавзена, проф. М. М. Воскобойнікова, проф. Д. О. Белінга, М. В. Шарлеманя, М. М. Воскресенського та Ф. Г. Добржанського. Рада Асоціації з доручення другої конференції зоологів працює тепер над підготуванням другого Всеукраїнського З'їзду зоологів, що має одбутися в Києві на весні 1922 р. На цьому З'їзді маєтись покласти початок постійній організації українських зоологів з періодично скликуваними з'їздами.

Праця обох конференцій відбувалася з великим піднесенням і в її

результаті зібравсь великий науковий матеріал. Короткі витяги з праць конференції за постановою II-го відділу ВУАН буде надруковано в першій книжці „Записок Фізично-Математичного відділу Всеукраїнської Академії Наук“. Голова Ради Асоціації — акад. І. Шмальгавзен.

Залишається подати відомості про діяльність співробітників для розроблення окремих наукових доручень. Професор М. Г. Холодний продовжував працювати на Дніпрянській Біологічній Станції, найбільше над організаціями залізுவати вод. Йому пощастило встановити, що інкрустовані залізом пухирчики, з яких складається драглиста матерія в колоніях джугитикового *Spongomonas*, являють собою одробивші харчотравні вакуоли, геть виділені твариною. Одночасно з'ясувалося, що окиснювання та одкладання заліза, як у *Spongomonas*, так і в спорідненої з нею *Anthophysa*, відбувається в с е р е д и н і тваринного тіла. Отже, несподівано знайшла собі ствердження гіпотеза ВІНОГРАДСЬКОГО про нутроклітинне окиснення закисних сполук заліза, висловлена ним, правда, тільки що до залізобактерій. — Дані, здобуті тим самим співробітником що до залізобактерій *Gallionella ferruginea*, примушують думати, що під цією назвою часто описувано тільки останки піхов цього організму і що результати всіх колишніх дослідів треба переглянути.

У царині біології вищих рослин треба одзначити результати, що відносяться до *Lysimachia nummularia*. В екземплярів цієї рослини, що довгий час знаходилися під водою, М. Г. Холодний знайшов цікаві анатомічні особливості. Ці особливості, безперечно, являють собою пристосування до водного життя і зникають після виходу тих самих рослин на суходіл. Однак, у незначного відсотка особин пристосування до умов водного середовища заходить так далеко, що їхнє листя стає нездатним функціонувати в нормальних умовах на повітрі. Поява таких мутантів цікава з погляду видотворення, як перший ступінь у бік вироблення відпорніших форм, пристосованих до нових умов існування.

М. Г. Холодний у звідомному році надрукував отакі роботи:

- 1) Zur Theorie der Geotropismus („Beihefte zum Botan. Centralblatt“ XXXIX. 1922, Abt. 1, 222-230).
- 2) Железобактерии и водоросли („Извест. Науч. Инстит. им. Лесгафта“ 5 кн. 1922).
- 3) Современная физико-химическая теория раздражимости (*Ibidem*), ст. 19-36).

Прочитав доклада на засіданні Київського Товариства Природознавців:

- 4) О накопляющих железо жугитиковых *Spongomonas* та *Anthophysa*, вересень 1922 р. (друкуються також в „Архиве Русск. Протист. О-ва в Москве“).

М. І. БЕЗСМЕРТНА, продовжуючи роботу акад. В. І. Вернадського, у звідомному році доповнила запас попелу для цілої низки рослин і зробила повний якісний та кількісний аналіз попелу трьох рослин: лукової конюшини (*Trifolium pratense* L.), дерези (*Lycoperidium*) та „нерушмене“ (*Impatiens parviflora*), а також попелу равлика (*Helix pomatia*). У попелі останнього знайдено флуор. Результати колишніх робіт було докладено академиком Вернадським в Академії Наук у Парижі та надруковано в „Comptes Rendus“ 1922, séance du 21 août.

Що до решти співробітників, то такі були недовго і по вкороченні

штатів покинули Академію. Що до праць деяких із них (проф. М. М. Воскобойніков, М. М. Воскресенський) див. вище Звідомлення про Дніпрянську Біологічну Станцію та Конференцію Київських зоологів.

При Академії існує низка Секцій, що прилучилися до неї з бувшого Наукового Товариства.

БОТАНІЧНА СЕКЦІЯ в звідомному році мала 4 засідання, на яких заслухано доклади:

- 1) Соколовський О., Флористичні та фенологічні спостереження над рослинністю Полтавської С.-Г. Досвідної Станції та її найближчих околиць (12-II-22 р.)
- 2) Дузь-Кратченко, Про хондріозми пилкових зерен та вистільних клітин (*Lilium martagon* 1-IV. 1922.).
- 3) Фін В., В. До флори Уманщини (19-XI).
- 4) Зеров Д. та Оксіюк П., Нова знахідка *Equisetum maximum* на Україні (19-XI).
- 5) Цінгер М. В., Як рослина захищається від людини (19-IX).
- 6) Яната О., Гребенева С., Нові рослини Кримської Яйли.

На чолі Ботанічної Секції стояла Рада з 5-ти чоловіка: Голова проф. О. Яната, тов. голови Я. Лепченко, секретар О. Соколовський, члени О. Мальська та Л. Носова. Рада мала 2 засідання. При Ботанічній Секції, як і минулого року були: Бібліографічна Комісія, Комісія для складання визначників, Літературна та Термінологічна.

Через важке матеріальне становище в цьому році не пощастило видати жадного випуску „Ботанічного Журналу“, не вважаючи на багатий матеріал.

ЗООЛОГІЧНА СЕКЦІЯ у звідомному році мала таку президію: голова М. В. Шарлемань та секретар М. Л. Щербина. У склад дійсних членів входив Г. Олександров. Протягом року відбулося 6 засідань, на яких подано оці повідомлення:

- 1) Шарлемань М., Сучасне поширення птахів Західної Європи в зв'язку з четвертинною історією землі.
- 2) Добржанський Т., Праця зоологів Петрограду та Москви за останній час і нова закордонна біологічна література.
- 3) Кістяковський О., Биологические наблюдения над обыкновенным марьяном (*Chroicocephalus ridibundus* L.) и брижачем (*Ravoncella rugna* L.)
- 4) Снігиревський С., Екскурсія на Сиваш.
- 5) Сіячко К., Фенологические наблюдения в Аскании Нова (прочитав М. Шарлемань).
- 6) Терентієв В., *Rana esculenta* L., *Rana ridibunda* Pall. та їх різностаті (прочитав М. В. Шарлемань).
- 7) Боб'як Г., М'якуни околиць Вінниці (прочитав М. Шарлемань).

Крім того є ще ціла низка недокладених рукописів, що одержані в 1922 р.

По весні 1922 р. Зоологічна Секція взяла на себе ініціативу скликати I-шу Конференцію Київських зоологів, що відбулася в два терміни (на весні та влітку).

ГЕОЛОГІЧНА СЕКЦІЯ у звітному році складалася з 24 членів, у тому числі 19 геологів, 3 ґрунтознавців, 1 гідролог та 1 гідротехнік. Число нових членів—2: проф. Є. Оппоків та ґрунтознавець Г. Махів. Почесним головою Секції був акад. П. А. Тутковський, секретарем В. В. Різниченко.

Засіданнів було 11, на яких прочитано 13 наукових докладів:

- 1) Різниченко В., Свідки колишніх пустель на Поділлі.
- 2) Зеленко І., Гідрогеологічні умовини в системі Буга на Поділлі.
- 3) Проф. Лучицький В., Умовини залягання та походження гірського мила (кіл) у Криму.
- 4) Проф. Дуб'янський В. В., Ознаки пустельного ландшафту на північному підгір'ї Кавказу в околицях Кисловодська.
- 5) Виржиківський Р., Південно-західна межа Української кристалічної смуги в часі Силура.
- 6) Махів Г., Ґрунтові дослідни на Україні в звязку з її геологічною будовою.
- 7) Красівський О., Геологія в її відношенні до боротьби з ярами та деякі риси водоностання українського міста й села.
- 8) Акад. Тутковський П., Сліди величезних гідрохемічних процесів Девонського періоду на узбережжі Убурти.
- 9) Велетенські казани на Україні.
- 10) Різниченко В., До питання про основи гідрогеологічної районізації України.
- 11) Проф. Оппоків Є., Умовини артезійного водопостачання в районі Катеринодару на Кубанщині.
- 12) Буренін Г., До історії алювіяльних покладів у західній частині Чернігівщини.
- 13) " " Реферат нарису проф. Г. Ф. Мирчанка „Последретичная история равнины Европейской России“.

Крім звичайних засіданнів, з ініціативи Геологічної Секції було скликано нараду всіх геологічних установ Київа з приводу I-го Всеросійського Геологічного З'їзду в Петрограді. Так само відбулася нарада з приводу Всеукраїнського Наукового Конгресу. В осени відбулася командировка В. В. Різниченка для дослідів на півдні України; при цьому досліджено природні умови найпівденнішого залягання торфів на Україні (колишня дельта Дніпра).

МУЗЕЙ НАУКОВОГО ПРИЛАДДЯ (Консерватором якого був В. Синиченко) у біжучому році виявив свою діяльність головним чином, організуючи шкільні екскурсії, збільшуючи експо-

нати самого Музею. За 1922 рік всього було 35 шкільних екскурсій; приватних одвідувачів—140 душ; максимум одвідувань припадає на травень-червень; взімку, за браком палива, Музей припиняв свою діяльність. Кількість експонатів збільшилася на 50 номерів, — почасти пожертви, почасти в обмін. Всього наприкінці 1922 р. інвентар показує 750 №№, чимала частина яких відноситься до природознавства.

Закінчуючи своє коротке звідомлення про діяльність фізично-математичного відділу ВУАН, я повторю думку, висловлену на початку, що, не вважаючи на всі важкі умови, не вважаючи на всі вкорочення, ця діяльність одбувається тим самим темпом, як і попередю.

У. СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ (ТРЕТІЙ) ВІДДІЛ.

Головою відділу в 1922 р. був О. І. ЛЕВИЦЬКИЙ, який перебував у командировці на Полтавщині аж до самої своєї смерті — 9 травня минулого року. Обов'язки Голови Відділу виконував акад. Р. М. ОРЖЕНЦЬКИЙ до кінця падолисту, коли на Голову Відділу обрано акад. М. П. ВАСИЛЕНКА.

Секретарем Відділу був акад. М. В. ПТУХА.

Протягом 1922 року відбулися такі зміни в складі Відділу: понесено тяжку втрату — помер 9 травня Голова Відділу, Голова-Президент Академії Наук, — акад. О. І. ЛЕВИЦЬКИЙ; з початку березня обрано академиком на катедру філософії права проф. О. М. ПІЛЯРОВА. Дійсних членів на Відділі було 6, а саме академики: М. П. ВАСИЛЕНКО, К. Г. ВОБЛИЙ, О. М. ПІЛЯРОВ, О. І. ЛЕВИЦЬКИЙ, Р. М. ОРЖЕНЦЬКИЙ, і М. В. ПТУХА.

Всіх засідань Соціально-Економічний Відділ відбув минулого року 17, з них 2 — для заслухання отаких наукових докладів:

- 1) акад. К. Г. ВОБЛИЙ „Економічні зносини Польщі, України та Росії“.
- 2) акад. М. В. ПТУХА „Перші таблиці смертності для України 1896-1897 р. р.“

Чисто наукову роботу провадили Комісії та крім академиків ще поодинокі особи, що діставали од Відділу те чи инше наукове доручення.

1. Академик М. П. Василенко працював у Комісії для вивчення історії західно-руського та Українського права і керував цією комісією. Особисто надрукував у виданні „Киевские контракты“ статтю про Київські контракти (1797-1917) російською, німецькою та польською мовою, виготовував до друку життєпис акад. Б. О. Кістяковського; написав для „Біографічного Словника діячів української землі“ біографію гетьмана Данила Апостола; написав розвідку, на підставі архівних, даних про Кременецьку гімназію та Університет св. Володимира; працював над загальним курсом західно-руського права.

В Академії Наук працював іще в таких інституціях: був Головою Комісії для складання Біографічного словника, членом Комісії Енциклопедичного Словника, членом Археографічної Комісії, членом Археологічного Комітету, членом Музею ім. Б. та В. Ханенків, Головою Історичного Товариства Нестора Літописця і Головою Правничого Товариства при Академії Наук.

По-за Академією:

був Головою Наукової Ради при Архівному Управлінню; Головою Науко-

вої Ради при Губполітпросвіті, завідував дослідною катедрою української історії.

Читав лекції:

у В. І. Н. О. з історії Польщі та історії українського права.

У КІН. Г. — з історії руського і західньо-руського та українського права.

У Кооперативному Інституті ім. Туган-Барановського — з історії України та Економічної історії України.

М. П. ВАСИЛЕНКО належав як член до Бюра при Наркомпросі для з'ясування предметів, котрі Україна повинна віддати Польщі на підставі Ризької умови і був представником цього Бюра на Правобережжі.

2. Академик К. Г. ВОБЛИЙ працював у двох напрямках:

1) над вивченням цукрово-бурякової промисловості України та Росії і
2) над вивченням торгівлі Польщі з Росією та Україною. Щодо першої роботи, то акад. К. Г. Воблій обмеживсь збиранням статистичних матеріалів, витягів з архівних матеріалів і виписок з Повного Зібрання законів, починаючи з епохи Олексія Михайловича. Зібрав матеріали під його керівництвом співробітник Відділу В. Ейсман.

Другу роботу над вивченням торгівлі Польщі розпочав у серпні 1921 року. Рок 1922 дослідив і опрацював низку польських ринків. Ця праця вже готова до друку.

За підставу досліду покладено матеріал Збірної Залізничної Статистики за 1903, 1908 і 1913 р. р. Крім того досліджено інші матеріали, що характеризують сучасне економічне становище Польщі, найбільш періодичні видання *Przemysł i Handel, Gdański kupiec, Ekonomysta, Statystyczny Miesięcznik*.

Опрацював такі ринки: текстильний, цукровий, спирту, металічних виробів, хемічних товарів то що. Деякі висновки з цієї праці надруковано: у Вісникові Цукрової Промисловості за 1922 р., Бюлетені Сільського-Господаря № 2, 1922 р. і у Торгово-Промисловій газеті за 1922 р.

Академиком К. Г. Воблим ведуться переговори з Зовнішторгом (Москва) про надрукування цієї праці; принципова згода на її видання вже є.

Щоб закінчити працю К. Г. Воблій у біжучому півріччі має скласти загальний торговий баланс.

Крім праці про Польщу, торік переробив наново курс економічної географії України, виданий у вересні 1922 року.

Читав лекції:

У К. І. Н. Г. — з політичної економії, статистики промисловості і економіки страхування.

3. Академик О. М. ГІЛЯРОВ продовжував свої студії над чотирма питаннями:

1) про цінність теорії історичного матеріалізму при витолкуванні культури на всіх її шляхах, як зовнішніх, так внутрішніх — економічних, соціальних, політичних, релігійних, філософських, наукових, художніх; 2) про морфологію культури; 3) про те, чи можна, витолковуючи хід історії, вдаватися до законів термодинаміки, надто другого; 4) про те, чого важить гіпноз та навіювання в суспільному житті. У зв'язку з цими дослідями минулого року складено низку нарисів. Найголовніші з-поміж них такі: 1) матеріалізм та ідеалізм, 2) про шляхи культури, 3) релігія та наука, 4) чому і навіщо ми живемо, 5) про рацію життя, 6) чи існує безсмертя, 7) гіп-

ноз та навіювання в особистому та суспільному житті. Про ці роботи, а також інші, спеціальніші, поробив доклади в філософському київському товаристві.

Читав лекції: з філософії у В. І. Н. О.

4. Академик О. І. ЛЕВИЦЬКИЙ аж до самої смерти працював над переробкою своїх творів про звичаєве право та побут України в XVII та XVIII в. в. для друку їх в академічних виданнях.

5. Академик Р. М. ОРЖЕНЦЬКИЙ працював над теорією політичної економії та статистики. Виготовував для друку в академічних виданнях статтю „Цінности економічні, естетичні і етичні“. Протягом 1922 року надрукував отакі статті в „Статистическом Бюллетене“ Київського Губернського Статистичного Бюра.

1) „К вопросу о логической природе статистической закономерности“ (№ 1 бюл.).

2) „Движение цен по г. Киеву“ (№ 2 бюл.).

3) „Движение рыночных цен“ (№ 6 і 7 бюл.).

Окрім того академик Р. М. Орженцький керував аж до самого свого від'їзду в командировку до Харкова Статистично-Економічним Семінаром при III Відділі і завідував Соціально-Економічною катедрою та читав лекції з різних галузів статистики в К. І. Н. Г.

6. Академик М. В. ПТУХА працював над теорією статистики; над демографією, як теоретичною, так і практичною, обробляючи між иншим матеріали до демографії України. Після вкорочення штатів Демографічного Інституту з березня 6. р. зоставсь позбавлений того більш-менш значного науково-технічного апарату, неминуче потрібного при всіх статистичних дослідях. Продовжував все-таки сам обробляти перші таблиці смертности для України (1896—1897 р. р.), які вирахував Інститут іше 1921 р. Вирахував таблиці смертности для міського (Київ) і сільського населення (Полтавщина). Виготовував до друку в „Записках Соціально-Економічного Відділу“ статтю про перші таблиці смертности для України, деякі витяги з неї друкуються в виданнях науково-дослідчих катедр. Майже закінчив також теоретичну роботу „Таблиці смертности та загальні методи їх конструювання“ і „Смертність на Україні наприкінці 19 в. в порівнянні з смертністю інших народів“. Ці роботи вкупі з вищенаведеною окремою книжкою має надрукувати Центральне Статистичне Управління України.

Надрукував: „Индексы брачности. Этюд по теории статистики населения“. (в ч. 3 „Статистического Бюллетеня Губстатбюро“ і окремо—44 ст.).

Читав лекції—з теорії статистики та демографії в К. І. Н. Г. і з політичної економії в Кооперативному Технікумі.

Відносно наукової роботи всіх установ Відділу неможна не підкреслити, що праця дуже гальмується надзвичайним укороченням штатів, переведеним у лютому 1922 р. Замість 40 штатних посад Відділ має тепер в своєму розпорядженні всього 7. Що правда, старі співробітники, а почасти і нові наукові сили, які де даді, то більш гуртуються коло Академії, продовжували і без жадної винагороди віддавати свій час та сили науковій роботі в Академії. Все таки скрутні і іноді катастрофічні матеріальні умови життя київського інтелігента частенько перемагали добру волю та охоту до на-

укової роботи, а нечуване вкорочення штатів молодчих наукових робітників не могло не відбитися негативно на роботі всіх установ Відділу в 1922 р.

КОМІСІЯ ДЛЯ ВИУЧУВАННЯ НАРОДНЬОГО (ЗВИЧАЄВОГО) ПРАВА.

I. Склад Комісії. Протягом 1922 року у персональному складі Комісії відбулися такі зміни: 1) помер Голова Комісії академик Орест Іванович ЛЕВИЦЬКИЙ та позаштатний співробітник Д. А. Капнік.

2. Згідно з розпорядженням Влади вкорочено штати Комісії з 6 до 2 штатних членів.

3. Керівничий над працями проф. В. І. СИНАЙСЬКИЙ залишив керувати Комісією; місце його заступив проф. А. Е. КРИСТЕР.

Тепер Комісія складається: з 2 штатних членів—керівничого над справами А. Е. Кристера та наукового співробітника В. С. Назімова; 6-ти постійних та 16 позаштатних.

II. Діяльність Комісії. Діяльність Комісії йшла двома шляхами: у пленумі та в підкомісіях.

а) Діяльність пленуму. Відбулося на протязі 1922 р. 49 загальних засідань Комісії, у яких брали участь штатні постійні та позаштатні співробітники. Загальні засідання характером праці та змістом поділилися на організаційні і виключно наукові. Такий розподіл засідань був необхідний через те, що склад Комісії поширено, співробітниками зібрано багато матеріалів і біжуча праця членів Комісії вимагає більшої уваги. Організаційні засідання були присвячені ознайомленню Комісії з працею її членів, з'ясувалися наслідки цієї праці, переводилася координація діяльності співробітників, вирішувалися принципові питання діяльності, як усієї Комісії, як і підкомісії та окремих співробітників, складалися плани діяльності надалі, робилися підсумки праці усієї Комісії, встановлялися теми наукових докладів.

Виключно наукові засідання були присвячені докладам про питання народнього права України, а також обговоренню тих питань.

На засіданнях подано такі доклади:

а) В. А. Камінський (позашт. співроб.) „Інститут парубоцтва на Поділлі з боку його звичаєво-правних норм життя, як окремої верстви у сільській громаді“. (Власний матеріал автора).

б) Проф. А. Е. Кристер: „Спадкування в Крелевецькому повіті“. (Ново зібраний матеріал).

в) Проф. Б. А. Ландау: „Актові книжки центрального архіву, як джерело для виучування українського звичаєвого вправа, родинного та маєткового зокрема“.

г) Проф. М. М. Товстоліс: „Про наймання пастуха в Глеваській волості Київського повіту“.

д) Проф. П. П. Соколов: „Повість про білий клубок, як вступ до праці про церковно-правне життя України“.

Ці праці членів Комісії готові до друку.

Крім того Комісія має вже оброблені доклади співробітників на підставі матеріалів, що зібрано в Комісії, а саме:

а) Проф. А. Е. Кристера: „Загальні риси заставного володіння“. (На підставі актів Центрального Архіву).

б) Члена Комісії В. К. Дроннікова: „Спадщина на Полтавщині“.
в) Члена Ком. В. С. Назімова: „Студії над вироками по карному праву“.
г) Його таки: „Загальний характер права по вирокам Нарсудів Київа“.
д) Проф. М. М. Товстоліса: „Субституція в звичаєвому праві України“.
е) Члена Ком. Б. А. Язловського: „Родинне право Глевської волости Київського повіту“.

ж) Його таки: „Посаг на Київщині“.

Далі співробітники Комісії працюють над такими темами та відділами народнього права України:

1) Звичаєве спадкове право на Київщині (чл. Ком. В. К. Дронніков).

2) Речеве право на Полтавщині. Інститут підсудків на Полтавщині. Сліди звичаєвого права в Західньому Зводі. Фондушове право (А. Е. Кристера).

3) Обов'язкове право по джерелах Київського повіту (чл. Ком. М. М. Товстоліс).

4) Звичаєво-правні норми в общинному землеволодінню. Карне право по вироках волосних судів (В. С. Назімов).

5) Право спадщини дочок по звичаєвому праву в Винницькому повіті (член Ком. В. А. Камінський).

6) Питання церковного права на Україні (член Ком. П. П. Соколов).

7) Міжнародне право на старій Україні (член Ком. Б. А. Ландау).

8) Живе право по вироках судів Київа (член Ком. Е. І. Кельман).

В. Діяльність Підкомісії. У минулому році існували такі підкомісії: 1) для складання бібліографічного покажчика літератури звичаєвого права України, 2) для збирання та досліджування матеріялів що до звичаєвого права України та 3) для виучування норм сучасного народнього права в Нарсудах Київа. Комісія ухвалила скласти ці підкомісії для більшої раціоналізації праць.

1. Перша підкомісія працювала під керуванням А. Е. Кристера при секретарі В. А. Камінському. Відбулося 17 засідань. На засіданнях вирішались організаційні питання та підраховувалися наслідки праць окремих співробітників підкомісії. Продовжуючи збирати бібліографічні матеріяли шляхом переглядання відповідних видань, підкомісія працювала над обробленням покажчика; з карток, яких зібрано Комісією вже щось із 5200, відокремлено ті, котрі безпосередньо торкаються звичаєвого права України. Їх прийнято, як матеріял для покажчика, і тому ці картки систематизовано та абетизовано. Тепер цей матеріял виготовувано уже до друку і Комісія рахує його першим виданням у рукопису для свого майбутнього покажчика; але це не припиняє збирання та перевірки матеріялів для покажчика в різних книгозбірнях, закордонних виданнях наукових товариств шляхом листування з окремими дослідувачами та инакшим способом. Підкомісія вважала, що майбутня праця над українським звичаєвим правом залежатиме від повности та науковости покажчика. Тому ця праця над систематизацією матеріялів до покажчика вимагала багато часу та сил від співробітників Комісії. Згідно з постановою з'єданого засідання Правничого Товариства та постійної Комісії для виучування народнього права, проф. А. Е. Кристер, В. С. Назімов та О. М. Симзен-Сичевський склали бібліографічний покажчик праць акад. О. І. Левицького. Цю працю майже зовсім скінчено.

2. Праця другої Підкомісії ішла шляхом збирання матеріялів Глевської волости Київського повіту, а також Полтавщини на підставі вироків волосних судів, та „Трудов Комисии по преобразованию волостных судов“.

Матеріяли перенешувано на картки, яких складено 750. Складені

картки передано на перегляд та наукове оброблення М. М. Товсто-лісові, Б. А. Язловському, В. С. Назімову та В. К. Дроннікову — кожному з окремої галузі права. Ті питання, які позаторік вимагали багато енергії та часу, а саме: принципові моменти складання карток до звичаєвого права торік викликали менш енергії та часу тому, що вони в найголовнішій частині були вирішені вже раніш.

Трохи чи не всі матеріяли приставлені до Академії торік, архів колишніх волосних судів, книжки присудів волосних сходів, вирoki судів вже розглянуто, занесено на картки і систематизовано.

Крім того, далі налагоджувано звязок з провінцією для добування дальших матеріялів до звичаєвого права. В Винниці працював співробітник Комісії В. А. Каміньський, у Чернигові — Скугар-Скварський, в Умані працює М. Є. Швамченко.

З. У Підкомісії працювали: В. С. НАЗІМОВ, О. М. СИМЗЕН-СИЧЕВСЬКИЙ та О. С. ДОБРОВ під керуванням Е. І. КЕЛЬМАНА. Розглянуто та оброблено архівні матеріяли Нарсудів першого, другого, шостого, одинадцятого і двадцять четвертого районів. На підставі цього можна було скласти 410 карток. Складання карток продовжується в цілі дослідження та опрацювання архівних матеріялів Нарсудів усіх районів Києва. Частину матеріялів науково обробив В. С. НАЗІМОВ. Головну роботу робить штатний співробітник В. С. Назімов.

Огож треба констатувати, що діяльність Комісії в головному напрямку йшла тим шляхом, як і давніше, а саме: збирання матеріялів звичаєвого права та опрацювання його, збирання матеріялів до бібліографії звичаєвого права України та складання покажчика. Крім того почато науково розробляти зібрані матеріяли.

Роблячи підсумок піврічної праці Комісії можна вважати, що діяльність Комісії, без огляду на надзвичайно тяжкі матеріяльні умови праці, не тільки не припинилася, але продукція самої праці збільшала, склад Комісії продовжував поширюватися і праця взагалі йшла нормальним шляхом в атмосфері товариської єдності і загальної зацікавленості всіх співробітників науковими завданнями Комісії та їх найкращим виконанням. Це виявилось в зазначених вище наслідках — наукових докладах та картках. Сказане дозволяє надіятися, що праця Комісії надалі піде шляхом розвитку та збільшення її діяльності, щоб виконати головне завдання Комісії — науково з'ясувати звичаєве право України.

II. Комісія для вивчення Західньо-Руського та Українського права.

Загальна робота Комісії. Як і минулого року Комісія збиралася що тижня, по четвергах, на засідання. На цих засіданнях члени Комісії доповідали про свою працю над дорученими їм завданнями розробляти те чи інше питання з історії західньо-русського та українського права. Деяко з членів Комісії написав досліди та розвідки, які читалися на засіданнях. Зприводу цих докладів на засіданнях Комісії велися під загальним керівництвом Голови Комісії М. П. Василенка дискусії, намічались шляхи майбутньої праці членів Комісії і робилися поради, як їх виправити.

Особовий склад Комісії: в особовому складі Комісії відбулися протягом 1922 року такі зміни:

Згідно з укороченням штатів Академії в березні 1922 р., в Комісії, крім Голови, лишився тільки один штатний науковий співробітник. Таким співробітником було обрано Л. О. Окіншевича. Решта членів залишилися нештатними науковими співробітниками. Крім того до складу Комісії в 1922 р. вступили, як нештатні наукові співробітники, С. І. Борисенко з 25 жовтня та Г. Л. Попов з 1 грудня. Отже персональний склад Комісії на 1-е січня 1923 р. такий:

Голова Комісії—акад. М. П. ВАСИЛЕНКО.

Штатний науковий співробітник один—Л. О. ОКІНШЕВИЧ (з 1 липня 1922 р.).

Нештатних наукових співробітників—сім, а саме:

В. І. Щербина з 1920 року.

С. М. Іваницький-Василенко з 1 жовтня 1920 р.

П. К. Бонташ з 1 жовтня 1920 р.

І. І. Мінаков з 1 лютого 1921 р.

І. Ю. Черкаський з червня 1921 р.

С. І. Борисенко з 25 жовтня 1922 р.

Г. Л. Попов з 1 грудня 1922 р.

Обов'язки секретаря Комісії виконував Л. О. Окіншевич, як штатний співробітник.

Робота окремих членів Комісії. Голова Комісії М. П. Василенко керував працями членів Комісії на засіданнях її; до його таки проводу зверталися вони і по-за засіданнями Комісії.

Голова Комісії академик М. П. Василенко. (Див. ст. I).

Штатний науковий співробітник Комісії Л. О. Окіншевич продовжував розпочату 1921 р. працю над вивченням організації вишого врядування на Україні XVII—XVIII ст. Для цього за 1922 р. він переглянув низку друкованих матеріалів та наукових праць, які б могли бути джерелами для дорученої праці. Над рукописним матеріалом Л. О. Окіншевич працював у рукописному Відділі Київського Університету. З-поміж головних переглянутих Окіншевичем рукописів слід одзначити: копії з універсалів Генеральної Київської Канцелярії України за 1722-1724 та 1726-1727 р. т. т. I-V.

„Летописи о начале свете особливо о Польше и Малой России“. (Обидва рукописи з колекції Суденка в університеті св. Володимира).

Рукопис наказного полковника Прилуцького П. Носенка (з книгозбірні акад. М. П. Василенка).

З друкованих матеріалів:

Дополнение к актам историческим т. т. IX-XIII.

Літопис Самовидця.

Літопис Величка т. т. I-IV.

Сулимівський, Мотижинський та Любецький архів.

„Материалы для истории экономического, юридического и общественного быта Старой Малороссии“, видані М. П. Василенком т. т. I-II.

„Материалы для истории козацкого землевладения“, вид. І. М. Каманіна.

„Огryвки на дневника гетманской канцелярии“, вид. О. М. Лазаревський.

A. Grabowski Ojcziste spominki do dziejów Polski, т. т. I-II, Nr. de Brvel-Plafer. Zbiór pamętników do dziejów Polski, т. т. I-IV та інші.

Переглянуто „Киевскую Старину“ за весь час її видання. Використовано для праці наукові досліді Д. П. Міллера, О. М. Лазаревського та інших. На засіданні Комісії Л. О. Окіншевич прочитав доклад: „Військова Канцелярія 1722-1727“.

Поруч цієї проваджено працю під керівництвом М. П. Василенка над виучуванням: в першому півріччі 1922 р. системи державного права, для чого було вистудіювано низку наукових праць з загального державного права; в другому півріччі—почато роботу над систематичним виучуванням західньо-руського права, починаючи з найдавніших часів.

Нештатні наукові співробітники:

В. І. Щербина продовжував доручену йому працю над підготовленням для хрестоматії по історії західньо-руського та українського права збірника гетьманських статтів—умов з Москвою та інших актів, які встановляли державний устрій Лівобережної України за часів гетьманщини (1654-1764).

Збірник цей має складатися з чотирьох частин: передмови, документів, приміток і покажчика, на зразок відомого видання, під редакцією П. Г. Виноградова та М. Ф. Владимирського-Буданова „Сборника законодательных памятников древняго западно-европейского права“ (Київ 1908 р.).

Крім гетьманських статтів та розпоряджень(явних і тайних) російського уряду в збірник маєтсья вмістити: 1) Зборівську умову 1649 р., що затвердила головні бажання козацтва і невиконання якої було одною з причин одірвання України від Польщі. 2) Розмежування Москви з Польщею, згідно з трактатом 1686 р., яке торкалося Києва та Запорозжжя, що перейшли під владу Московського уряду одночасно з Лівобережною Україною, але не ввійшли в межі Гетьманщини та не були під владою гетьманів, а мали своє окреме Управління.

Документи, в яких формуловано бажання різних верстов населення України, але які не реалізовано в її державному устрою (Гадацька та Острозька Комісії, жердевські статті, умови Орлика та Гурдієнка з Карлом XII) у збірник вміщено не буде, але зміст їх та значіння має бути показано в примітках.

Три перші частини збірника вже закінчено і подано на розгляд Голови Комісії акад. М. П. Василенка. Четверта частина може бути закінчена тільки після цього розгляду і вказівок Голови Комісії.

Крім того В. І. Щербина на підставі недрукованих ще архівних документів написав кілька рефератів історичного змісту. Два з них: „Мних Лаврентий или Митрополит св. Дионисий: чьим именем следовало бы назвать древнейший список русской летописи“ и „Путешествіе Императрицы Елизаветы Петровны из Москвы в Киев в 1744 году“—прочитано на засіданнях „Исторического Общества Летописца Нестора“, яке існує при Всеукраїнській Академії Наук.

С. М. Іванницький-Василенко протягом 1922 р. написав дослід: „Опіка над недолітками в джерелах Магдебурзького

права Західньої Русі та Гетьманщини". Цей дослід С. М. Іваницького-Василенка виявив неправдивість погляду на твори Гроїцького, прийнятого в науці, а саме: що твори Гроїцького—то популярний виклад Магдебурського права, потрібний для сірої маси міщан, які не могли дати собі ради з оригінальними джерелами цього права, недоступними для них і своєю мовою і змістом (див. Ф. В. Тарановського „Обзор памятников Магдебургского права западно русских городов литовской эпохи“, стор. 59, 186). Дослід С. М. Іваницького-Василенка, ствердивши справедливність отакого погляду що до творів Щербича, дуже виразно виявив, що Гроїцький не дає ані повного, ані об'єктивного образу магдебурського права.

Досліджуючи причини числевних і безперечно свідомих одхилень Гроїцького од своїх джерел, С. М. Іваницький-Василенко встановив паралелізм між цими одхиленнями та польським земським писаним правом. Це привело до висновку, що Гроїцький в своїх творах намагався приватурити магдебурське право до польських правних поглядів цієї доби. Для нього, як для сина своєї країни й свого часу, це було зовсім природньо, але після того, як його твори стали за законну книгу і в магдебургіях Західньої Русі і Гетьманщини, тут одкрився ще один шлях, яким польське право впливало на правне життя Західньої Русі та Гетьманщини.

Паралельно з студіями над магдебурським, тобто міським правом Західньої Русі та Гетьманщини, С. М. Іваницький Василенко провадив працю і над земським правом цих країв, а саме над критичним виучуванням тексту литовських статутів. Ця галузь історії литовсько-руського права майже не досліджена. Здобутки цього виучування занесено на картки, окремо для кожного артикулу. Ця робота дає чималий матеріал для коментованого видання литовських статутів.

П. К. Бонташ вів підготовчу працю до дослідів над історією західньо-руського цивільного права, які вимагають глибокого знання теорії та догми цивільного права. Тому ще в кінці 1921 р. П. К. Бонташ за порадою керівника Комісії академіка М. П. Василенка заходивсь виучувати цивільне право, працюючи під керівництвом професора А. К. Мітюкова. Дотепер П. К. Бонташ перестудіював римське право до спадкового права по павдектних курсах з поглибленням у джерела. Римське право незабаром він закінчить і візьметься виучати історію цивільного німецького права, щоб після того перейти до дослідів над історією західньо-руського цивільного права.

І. І. Мінаков продовжував виучувати фінанси та фінансовий устрій Лівобережної України XVII-XVIII в. в.

За 1922 р. І. І. Мінаков переглянув:

Любецький архів графа Милорадовича в І. Київ 1898.

„Сборник Русского Исторического Общества“ т. т. 43, 107, 144.

„Протоколы Верховного Тайного Совета“ т. т. I-VIII.

„Бумаги кабинета министров при Анне Иоановне“ (Т. 104 Сборника Русского Истор. О-ва).

Рукописи зібрання О. М. Лазаревського в бібліотечі Київського Університету.

З цих джерел здобуто:

Випадки заміни натуральної повинности грошовою.

Установлення нових податків.
Скасування цих нових податків та поворот до відносин умови 1654 р.
Гербовий збір та судові мита.
Зрівняння всіх урядів од вищих аж до нижчих у податковому відношенню.
Прикордонні мита.
Збір з України на адмиралтейство.
Покуховщина.
Відомість прибутків та витрат на 1724 р.
Брак у Москві відомостей, які податки збиралися на Україні перед заснуванням Малоросійської колегії.
Привілеї монастирів та духівництва в зборі податків.
Порушення цих привілеїв.
Скасування „Харчевих копеечних денег“ на драгунські полки.
Мито на тютюн.
Посесія індукти на евекти.
Збір чотирьох гривень.
Збір з млинів.
Податки з гетьманських підданців.
Збір на ратуші.
Відрахування з військових зборів на місцеві міські потреби.
Повинність на помешкання.
Прибутки з „государевых сел и деревень“.
Показанщина та збір з продажу вина.
Податні пільги духівництва; порушення їх.
Податні пільги урядових та канцеляристів.
Відміна збору за проїзд через греблю.
Податки з підсусідків.
Нерівний розподіл „оклада“ в один крб. 2 коп.
Розподіл окладу в 1 крб. 2 коп.
З монастирських шкіл, шпиталів та братерських домів.
Помірний та повідерковий збір на церкву.
Скасування індукти та евекти.
Указ 1755 р. і скасування всіх внутрішніх зборів з продажу.
Мито на турецькому та польському кордоні.
Збір на консистентів.
Повинності з проданих ґрунтів.
Горільчані посесії.
Звільнення мешканців від повинностей утримувати військових.
Збори на монастирі.
Збори на Києво-Софійський монастир.
Внутрішнє мито 13 коп. з карбованця.
Збір з „венечных памятей“ та його витрати.
Збір з безхатників „бобылей“.
Про безмитний торг у Києві.
Збори гетьманські, ратушні, скарбові та церковні.
Випадки зборів, які накладали на мешканців полковники.
Збори на гетьмана.
Збори на полковників та полкових старшин.
Збори з російських державців.
Збори з торгівлі грішми і натурою.

Збори з промислових підприємств.

Збір з приїзжих.

Заборона вивозити золоті та срібні гроші і ввозити мідь.

Мито на сіль.

Визволення од „підводної повинности“.

Збір одного крб. 2 коп. за збіглих виплатників з тих, що залишилися.

Нотаріальний прибуток з маклерських умов.

І. І. Мінаков, на підставі здобутих матеріалів, зробив такі доклади в засіданнях Комісії:

1) Грошові збори за відомістю 1724 р.

2) Збори продуктами за відомістю 1724 р.

3) Головні джерела прибутків і головні статті витрат.

С. І. Б о р и с е н о к, який став співробітником Комісії тільки наприкінці року (25 жовтня) присвятив останні 2 місяці 1922 р. виключно загальному ознайомленню з історично-юридичною польською літературою.

Г. Л. П о п о в до праці в Комісії фактично ще не приступав. Скорочення штатів Комісії, наслідком якого більшість співробітників Комісії залишилися по-за штатом і без постійного утримання,—не могло не одбитися шкідливо на темпі роботи членів Комісії. Вони мусли шукати собі занять по-за межами Академії Наук, щоб здобути шматок хліба. Через це вони могли віддавати роботі в Комісії не весь той час, який віддавали давніш перед скороченням штатів. Не вважаючи на це, робота Комісії провадилась досить інтенсивно, завдяки тому великому науковому інтересу, який виявляють усі члени Комісії до наукової праці взагалі і до розроблення наукових питань у галузі західньо-руського та українського права зокрема. Результати роботи Комісії треба визнати цілком задовольняючими.

ДЕМОГРАФІЧНИЙ ІНСТИТУТ.

З початку 1922 р. Інститут працював в складі: директора акад. М. В. Птухи, пом. керівничого над працями—І. Ю. Тренін-Петушкова, 2-х старших статистиків, І. І. Попова та П. І. Пустохода і двох статистиків—А. Ю. Корчак-Чепурківського і О. П. Підгорної. За січень і лютий співробітники Інституту зробили та опрацювали статистичні матеріяли, які після наукової обробки могли б придатися для порівняльного студіювання смертності на Україні. А. Ю. Корчак-Чепурківський має спеціальне завдання, а саме—дослідити смертність по містах і селах України; П. І. Пустоход—вистежити природній рух населення України і науково обробити статистичні матеріяли за 20 років (з 1891 по 1910).

З 1 березня 1922 р. в Інституті, крім його директора, залишився тільки один штатний співробітник П. І. Пустоход. Хоча як А. Ю. Корчак-Чепурківський і І. І. Попов продовжували свою роботу в Інституті, проте вона все-таки гальмувалася таким становищем. Довелося вкоротити вибірку, переписку й обробку статистичних відомостей про рух людности України і оставити на цій роботі тільки І. І. Попова. Протягом 1922 р. всього переписано, перевернено і почасти підраховано 60 таблиць і тому зосередження в Інституті всіх статистичних відомостей про людність України відкладається до більш-менш далекого майбутнього. Найбільшу увагу довелось звернути на розроблення вже чималого зібраного матеріялу.

Цим займався П. І. Пустоход та Ю.А. Корчак-Челурківський. Вони в непевних ризиках з акінчили доручені ним роботи до кінця 1922 р. Перший із них тепер пише текст до роботи про прикмети людно-сти наприкінці ХІХ і з початку ХХ в., другий про смертність міської та сільської людности України. Обидві роботи мають бути надруковані в виданнях Академії.

З початку 1922 р. П. І. Пустоход допомагав акад. Птусі розробляти статистичні матеріали, які дають змогу порівняти смертність України наприкінці ХІХ ст. із смертністю інших народів; потім довелось всю його увагу віддати тільки спеціальній зазначеній вище темі. Немало праці поклав також П. І. Пустоход, вираховуючи індекси шлюбности для Росії та України методами акад. М. В. Птузи, що були надруковані як додаток до його теоретичного етюда „Індекси шлюбности“, оголошеного друком у Києві наприкінці минулого року. Жадними іншими роботами, за браком науково-технічного персоналу, Інститут 1922 р. займатися не міг.

IV. Окремі наукові доручення Відділу.

До І березня 1922 р. окремі доручення мали 5 осіб.

1) В. С. Ейсман збирав матеріали до цукрової промисловости Росії та України. 15 падолиста закінчив роботу над збиранням законодавчого матеріалу і був одрахований із складу Відділу.

2) Ф. Х. Задорожній збирав матеріали до життєпису покійного акад. Н. І. Туган-Барановського і завідував кабінетом його імени. Йому пощастило зробити таке: а) обслідувати архіви кол. І-ої гімназії, де якийсь час учивсь небіжчик, б) обслідувати архіви В. І. Н. О. в частині кол. Університету св. Володимират а Українського, в) скінчити переговори з Вуколенілкою про доповнення творами небіжчика наукового кабінета його імени, г) збільшити колекцію фотографічних карток кабінету, збільшити скількість відомостей про життя небіжчика через інтервю з ріжними особами, д) зроблено спробу зав'язати зносини з науковими установами Петербургу, Москви та Харкова, де працював небіжчик. Всіма цими заходами здобуто багато цінного матеріалу до біографії небіжчика.

3) О. О. Зоненштраль розробляв питання про економічні інтереси України на Балкані.

4) Я. С. Могилевський розробляв питання про харчування людности Києва в 1920, 1921 і 1922 р. р. на підставі даних природничої та статистичної літератури і перевіряв норми харчування, згідно з місцевими умовами та умовами часу.

5) І. Ю. Черкаський для заданої йому наукової праці „Судовий устрій та судівництво на Лівобережній Україні ХVІІ-ХVІІІ в. в.“ перестудіював і зібрав потрібні матеріали з таких книжок:

Акти стародубського городского уряду за 1693 р.

Акти Полтавського городского уряду за ХVІІ в. (три томи). Сулимівський архів.

Додаток до заміток О. М. Лазаревського на праці Д. П. Міллера про статутіві суди.

Ниженські магістерські книги 1657-1674 р. р.

Акти баришпільського міського уряду за 1612-1698 р. р.

Інструкція наказного гетьмана Павла Полуботка судам (Чте-

ння в историческом обществе Летописца Нестора).

Інструкція о судах гетьмана Данила Апостола 13 червня 1730 р.
Дрібні відомости про питання судів, котрі знаходяться в
„Киевской Старине“.

„Суды Старой Малороссии“ А. М. Лазаревського.

„Система карательных мер в Запорожье“ Д. Д. Рєбького.

Після 1 березня штатні посади займали лише В. С. Ейсман
до падолиста і М. М. Трацевський.

6) М. М. Трацевський з доручення Відділу розробив риночні
ціни м. Києва та Київщини за 1913-1922 р. р. включно. Для Києва
матеріяли розроблено по кварталах року і виведено загальне подо-
рожчання 36 назв товарів, що ввійшли до індексу; зміною товарів
по групах за 1920, 1921 і 1922 р. р. розроблення переведено на під-
ставі середніх тижневих даних для кожного року зокрема. З усієї
Київщини матеріал взято тільки для повітових міст і зведено у
таблиці на підставі середніх місячних даних, а для де-яких повіто-
вих міст на підставі середніх півмісячних.

Крім того розпочато особну роботу для одшукання групи то-
варів, мінові еквіваленти якої не міняються. Але комбінаційне роз-
роблення мінових відношень 26-х товарів не дало сиріятливих ре-
зультатів.

Одшукання функційних залежностей руху риночних цін ста-
ло за початок роботи для порівняння цін з величиною накладува-
них податків, із скількістю паперових грошей в обороті та скількі-
стю грошей, що її випускає губернський Фінансовий Відділ. Неза-
личку частину роботи надруковано в Бюлетені Київського Губстат-
бюро в 6-7 числі за 1922 рік—10 друкованих сторінок.

5. Статистично-Економічний Семінар.

Організований у жовтні 1921 року при Академії Наук Стати-
стично-Економічний Семінар під керівництвом акад. Р. М. Орженць-
кого поділяється на дві Секції: 1) Теоретичної статистики і 2) теор-
етичної економії. Члени Статистичної секції збирались що-тижня.
Перші засідання Семінара були присвячені поясненням Р. М. Ор-
женцького: „Про значіння статистичного методу“, а також—докладам
С. О. Зоненстраль“. Про основи диференційного та інтегрального ра-
хунку. Після попередньої підготовки наступні засідання Семінара
присвячені були розборі роботи Чупрова „Очерки“. Семінар звер-
тав увагу на дебати над піднятими питаннями: у них обов'язково
повинні були брати участь усі присутні на засіданню.

Повідомлення, прочитані всіма учасниками Семінара, корот-
ко кажучи, зводяться на це: виклад I, II і III „Очерков“ А. А. Чуп-
рова—розуміння правдоподібности у Зігварта, Мілля, Пірсона, Пу-
анкаре, Кауфмана. Кожному з цих авторів було присвячено од двох
до 3 засідань, після чого акад. Р. М. Орженцький прочитав доклад
про розуміння ним самим терміну правдоподібности.

Крім систематичного вивчення роботи А. А. Чупрова, ке-
рівничий Семінару вживав „Сократівського“ методу провадити пра-
цю, коли учасники Семінару повинні були висловитись про підня-
те питання, не підготувившись попередю до теми. Так поставлено
скількість питаннів з теорії пізнання.

Наприкінці 1922 р. кількість учасників Семінару з статистичного Відділу значно зменшилася і в роботах Секції брали участь тільки такі особи: 1) М. С. Абрамович, 2) М. Б. Гешевич, 3) А. І. Гольштейн, 4) Д. М. Бернштейн, 5) Г. І. Кочанов, 6) Ю. А. Корчак-Чепуркінський, 7) С. Н. Телешевський, 8) М. М. Трапезевський і 9) М. Р. Ходос.

У роботах Економічної секції виділено два питання: 1) студії над первісним суспільством і 2) розбір та критика „Основ“ Рикардо. Основні доклади в Семінарі були такі: 1) про первісне суспільство, 2) міна у первісних народів. Спільне читання „Основ“ Рикардо з розбором кожного розділу та кожного абзацу, а тоді сумарний виклад теорії цінності Рикардо, наука про цінність Рикардо в інтерпретації економістів-математиків, наука про ренту по Рикардо і огляд науки про об'єкт політичної економії (доклад виготовлено), але через непередбачені обставини не прочитано).

До складу економічної секції, крім усіх учасників статистичного Відділу наприкінці 1922 р. ввійшли такі особи: 1) Вайнцвайг, 2) Жовніков, 3) Горелік, 4) Лілкіс, 5) Логіновський, Константиновський. Більшість докладів прочитано ними.

В осени 1922 р. акад. Р. М. Орженцький зробив резюме робіт Семінару в своїх двох докладах:

- 1) загальний висновок про розуміння правдоподібності і
- 2) критики науки про ренту і самого поняття ренти.

6. Семінар для вивчення цивільного та народного права.

Заснований 1921 р. Семінар працював у складі: професорів В. І. Синайського та А. Е. Крістера як керівників над окремими галузями цивільного права, старшої групи Я. З. Хайтовича, П. К. Бюнташа, В. К. Дроянкова і М. Шуміліна та І. В. Васильєва і молодшої групи—Р. Н. Бородянської і А. В. Фалькович, П. І. Бернфельда і Ф. Н. Никифорова.

Найбільшу увагу присвячувано з'ясуванню основних методологічних проблем соціальних наук, характеру наукового пізнання взагалі і юридичного методу та пізнання зокрема. Також постановлено проблеми класифікації юридичних наук і відношення правознавства до соціології та психології.

Крім того з старшою групою семінаристів проваджено студії над питаннями загальної частини цивільного права з читанням пам'яток, інтерпретацією та з'ясуванням їх відношення до сучасного права. Кожен Інститут розглядувано в світлі аналогії свійського та чужого права: німецького, французького, швейцарського, австрійського, англійського. На бажання семінаристів давалися питання і спеціальної частини для монографічного над ними дослідження. В умовах нормальної роботи через один рік 2 семінаристи подадуть повідомлення про всю свою працю в семінарі взагалі, за ними підуть, можна сподіватися, і інші, давши тим можливість вирішити в якій мірі продуктивна була їхня праця та праця їхніх керівників.

7. Товариство Економістів.

Склад товариства на січень 1922 р. До січня 1922 р. загальне

число членів товариства становило 127 чол.: дійсних членів Т-ва 110, 5 членів співробітників і 12 кореспондентів. Загальне зібрання Т-ва 3 березня 1922 року обрало собі президію в складі: Голова — Р. М. Орженцький, заступник Голови — проф. С. Ф. Іванов, члени М. А. Хотовицький і П. Я. Стебницький. У склад президії ввійшли також усі Голови секцій. Зміни в Т-ві за 1922 рік. Загальні секційні зібрання обрали на Голов секцій: Кооперативної — акад. К. Г. Воблого, Прикладної економії — проф. Л. А. Яснопольського, на тор. Голови С. М. Вінокура; у статистичній секції обрано на Голову акад. М. В. Птуху, на членів — проф. Є. Є. Слуцького і Ю. Треніна-Петушкова; на секретаря — Ю. А. Корчак-Чепурківського.

Протягом 1922 року до складу членів Т-ва вступили 12 чоловіка: 10 чоловіка, як дійсні члени; один — член кореспондент і один — член співробітник. Отже в січні 1923 року число членів Т-ва дорівнювало 139 чоловікам.

Склад Президії на 1923 р. В січні 1923 року Президія Т-ва складалася з оцих осіб: заступник Голови С. Ф. Іванов, члени П. Я. Стебницький і М. А. Хотовицький. Голови секцій:

1. Статистичної — акад. М. В. Птуха.
2. Кооперативної — акад. К. Г. Воблий.
3. Прикладної Економії — проф. Л. П. Яснопольський.
4. Обліку народнього Господарства — проф. С. Ф. Іванов.
5. Вивчення Народнього Господарства України Ф. Х. Задорожній.
6. Теоретичної Економії — Є. Є. Слуцький.

Доклади за 1923 рік. Всього на пленарних засіданнях Товариства в 1922 р. прочитано 21 доклад; а саме:

- 1) Акад. Р. М. Орженцький — „Демографічні дані про село Розумниці Таращанського повіту“.
- 2) Акад. Р. М. Орженцький — Про рух цін Київа останніми часами (з демонстрацією діаграм).
- 3) А. К. Семенов (Керівничий Київською Головною Перевірочною палатою мір та ваги) „Про запровадження в Радянській Федерації метричної системи“.
- 4) В. В. Васильєв (Начальник Рахунково-Фінансової служби Правобережних залізниць) — „Про твердий бюджет взагалі, а зокрема залізничного та водного транспорту, в звязку з новою фінансовою та економічною політикою“.
- 5) В. В. Васильєв — „Припущення про наші майбутні економічні можливості та перспективи“.
- 6) Акад. М. В. Птуха — „Перша таблиця смертності для України“.
- 7) С. Ф. Іванов — „Сучасна рахівнича практика“. „Основи оцінкової системи в промисловості“. — „Рахівництво торгівлі на роздріб“.
- 8) С. Ф. Іванов — „Сучасний тип суспільного рахівника“ за Нью Статесменом, Дівкі, Чепманом та инш.
- 9) Т. Т. Нирко — „Чергові питання сучасних способів обчислити собівартість“.
- 10) „ — Друга розмова з циклу „Чергові питання сучасних способів обчислити собівартість“.
- 11) І. М. Давідзон — „Індекси цін“.
- 12) І. М. Давідзон — „Заснування нової секції при Товаристві Економістів, вивчення Народнього Господарства України“.
- 13) А. Н. Атліванніков — „Про оцінку корисності того чи иншого підприємства, зокрема кредитових підприємств“.

- 14) Перша розмова „З практики для практики. Нова устава про гербовий збір“ — вступне слово П. В. Гильченка.
- 15) Ф. Х. Задорожній — „Методологія економічної географії“.
- 16) П. І. Орженцький — „Про роботи Всеросійського Статистичного З'їзду“.
- 17) Є. Є. Слуцький — „Про логічне збудування теорії правдоподібності“.
- 18) С. Ф. Іванов — слово, присвячене пам'яті членів Товариства Ф. А. Морданова та З. Ю. Поморжанського.
- 19) С. Ф. Іванов — Про сучасні течії рахівничої думки у Москві“ (закінч.). ■

8. Товариство Правників.

I. Персональний склад. В минулому році — другому свого існування — Т-во зазнало тяжкої втрати — помер перший Голова Т-ва акад. О. І. Левицький. Пам'яті небіжчика було присвячено прилюдне засідання Т-ва вкупі з Комісією для виучування народнього права. Померли також і дійсні члени Т-ва Н. І. Радченко та Д. А. Капнік. Проф. В. І. Синайський, за від'їздом за-кордон склав уповноваження заступника Голови. Тепер Президія Т-ва складається з оцих осіб: Голова — акад. М. П. Василенко, заступн. Голови проф. А. Е. Кристер, тов. Голови проф. С. С. Грушевський і секретар — Б. О. Язловський; діловод Т-ва М. І. Андрієнко. Дійсних членів Т-ва 45, почесних членів і співробітників — нема.

II. Т-во одбуло 10 прилюдних засідань, на яких зроблено такі доклади:

- 1) С. М. Бутовський: „Основні підстави Радянського судівництва“.
  - 2) Акад. М. П. Василенко: „Акад. С. І. Левицький і його діяльність у царині виучування українського звичаєвого права“.
  - 3) Проф. О. М. Гуляєв: „Фамільні прізвища“.
  - 4) Проф. А. Е. Кристер: „Пам'яті Йерінга та Вайнштейда“.
- (З приводу 30 років смерті великих правників).
- 5) В. І. Лабейковський: „Положення про векслі 20 березня 1922 року“.
  - 6) Д. А. Ландау: „І. М. Коченовський і питання про кризу міжнароднього права“.
  - 7) Проф. В. І. Синайський: „Мілітарна організація в Римі“.
  - 8) П. В. Стефанович: „Радянське законодавство про неповнолітніх злочинців“.
  - 9) Я. А. Хазін: „Спроба математично здобувати цивільне право“.
  - 10) О. Б. Язловський: „Проф. барон А. А. Сімоліні як учений“. „Церінг“.

9. Бібліотека Відділу.

По вкороченні штатів остався тільки один бібліотекар і тому справа з інвентарізацією та каталогізацією, що йшла була досить жваво з початку 1922 року, стала йти повільніше, коли замість 5-х чоловіка залишивсь один, що мусів виконувати ще й інші завдання по плану та суті роботи в бібліотеці. На 1-е січня 1922 року за приблизним підрахунком було щось із 9.000 не зареєстрованих книжок. На 1 січня 1923 року зареєстровано 5.686 книжок. До них виписано 7.177 карток для каталогів систематичного та абеткового.

Придбання нових книжок за повним браком спеціальних кош-

тів мало випадковий характер, без усякої системи: бібліотеку поповнювано тільки тими книжками, що їх надсилали різні установи та дарували окремі особи. Таких книжок за 1922 рік придбано 442. З-поміж них в дуже цінні комплекти „Сборника Исторического Общества“, „Архива Юго-Западной России“ та інші, хоча їхня загальна кількість невелика, проте вартість як наукового матеріалу дуже висока. Книжки привозувано силами бібліотекаря та де-яких членів Комісії.

Трохи не що-дня в бібліотеці працював хтось із співробітників Комісії, а часто бувало, що до бібліотеки приходили працювати і сторонні вчені, надто студенти, що шукали матеріалів для рефератів та дипломних праць з спеціально-економічних наук. Статистики скількості книжок використаних у бібліотеці не було, бо самий характер наукової праці, коли часами в один день переглядалося десятки книжок, а інколи над одною книгою сиділи місяцями і тижнями, робив цю статистику складною справою і непосильною для одного бібліотекаря. Додому за рік було видано 315 книжок.

План діяльності бібліотеки на 1923 р. остається той самий, що був і на 1922 рік, але для справи треба: 1) здобути кошти на доповнення бібліотеки по певному плану і особливо новими книжками, що стосуються до роботи III-го Відділу, 2) дати кошти для задільного писання карток, щоб закінчити каталогізацію, 3) розширити приміщення та дати обладнання, бо теперішнє приміщення вже не вміщає всієї скількості книжок і цінні матеріали складаються тим часом просто на підлозі вряд, наприклад, огляди губернь за десятки років.

10. Редакція „Записок“ Відділу.

Редактором „Записок“ був академик М. П. Василенко. Після фактичного переходу до Академії кол. Лаврської друкарні нарешті настала реальна спроможність випустити в світ ч. I „Записок“ III Відділу. В цьому числі мають бути надруковані отакі роботи:

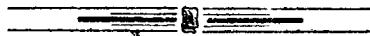
1) Акад. М. І. Туган-Барановський: „Вплив політичної економії на природничі науки та філософію“.

2) Акад. Ф. В. Тарановський: „Догматика державного права Речі Посполитої XVII ст. в праці Христофора Гарткноха“.

3) Акад. М. В. Птуха: „Перші таблиці смертності для України 1897-1898 р. р.“

4) Акад. М. П. Василенко: „Життєпис небіжчика академіка В. О. Кістяковського“.

5) Акад. М. П. Василенко: „Життєпис небіжчика академіка О. І. Левицького“.

ГОЛОВНІШІ ДРУКАРСЬКІ ПОМИЛКИ:
(Книгу складали й друкували учні-практиканти в малій ручній друкарні)

Стор.	Рядок		Надруковано:	Повинно бути:
	зв.	зн.		
1	18	—	вищий	нашій
2	9	—	кількість,	кількість—41,
2	23	—	(в Черновицях).	(в Чернівцях).
2	—	5	Б. І. Вернадський	В. І. Вернадський
3	14	—	Н. Т. Кащенко.	М. Т. Кащенко.
3	16	—	А. В. Крилов.	М. М. Крилов.
5	9	—	Архіологічна	Археологічна
6	—	21	Перший	(Перший)
7	—	24	Ор. Левицький,	Ор. Левицький,
10	18	—	В. Грінченка,	Б. Грінченка,
14	12	—	Василенко М. Н.	Василенко М. П.
16	12	—	суда XIII в.	суда XVIII в.
17	—	15	Гермайзе О. Ю.	Гермайзе С. Ю.
19	6	—	Н. А. Тутковський,	Т. А. Тутковський,
19	—	1	каталорізацією	каталогізацією
23	1	—	ортогонаних	ортогональних
25	22	—	Surle	Sur le
27	17	—	équatoins	équations
40	—	7	1923 р.	1922 р.
65	—	16	Зоненштраль“.	Зоненштраль: „Про...
65	—	15	рахунку“.	рахунку“.
68	—	11	„Церінг“.	„Иерінг“.

ВИДАВНИЦТВО
УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ

1. **Л. УКРАЇНКА. ПЕРВІСНІ ЛЮДЕ.** За редакцією проф. Д. Антоновича. З малюнками. Ц. дол. 0. 06
2. **ВСЕУКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ НАУК. ЗВІДОМЛЕННЯ ЗА 1922 РІК.** Ц. дол. 0. 15
3. **Проф. МИКОЛА ЧАЙКІВСЬКИЙ. СИСТЕМАТИЧНИЙ СЛОВНИК УКРАЇНСЬКОЇ МАТЕМАТИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ з позазбучним українсько-російсько-німецьким покажчиком.** Перша частина. Елем. математ. Ц. дол. 0. 50
4. **УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ НАУК. НАЙГОЛОВНІШІ ПРАВИЛА УКРАЇНСЬКОГО ПРАВОПИСУ.** Нове видання. Ц. дол. 0. 08
5. **ВСЕУКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ НАУК. ЗВІДОМЛЕННЯ ЗА 1922 РІК.** Ц. дол. 0. 30

Тимчасова адреса В-ва:
EUG. WYROWYJ, PRAHA, VRŠOVICE 665
Československo

